

MISJONSHØGSKOLEN I STAVANGER

LIVET I SLUMMEN: ET USIKKERT LIV I EN USIKKER HVERDAG

Om slumbeboere i utkanten av Manila

Foto: Torhild L. Skårnes, 2008, Manila

MASTEROPPGAVE
MASTER I GLOBALE STUDIER

AV

TORHILD LIANE SKÅRNES
STAVANGER
DESEMBER 2009

INNHold

<u>1. INTRODUKSJON</u>	4
1.1 BAKGRUNN	4
1.2 PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLINGEN	6
1.3 TIDLIGERE FORSKNING	6
1.4 PRESENTASJON AV FELTEN	10
<u>2 METODE OG DEFINISJONER</u>	15
2.1 DEFINISJONER OG BEGREPSAVKLARINGER	15
2.2 METODE	19
2.3 ETABLERING AV KONTAKTER	20
2.4 SPRÅK OG KOMMUNIKASJON	20
2.5 INTERVJU	21
2.6 MINE ROLLER	23
<u>3 TVANGSUTKASTELSER</u>	25
3.1 POLITISK OG HISTORISK BAKGRUNN	25
3.2 HISTORIE OG POLITIKK PÅ FILIPPINENE	25
3.2.1 THE COMMUNITY MORTGAGE PROGRAM	27
3.3 URBANISERING	29
3.4 DRØMMEN OM ET BEDRE LIV: Å FLYTTE FRA LANDSBYGDA TIL BYEN	31
3.5 SIKRE BOFORHOLD	33
3.6 TVANGSUTKASTELSER	35
3.6.1 OMPLASSERING SOM STRATEGI FOR SLUMOPPGRADERING	39
3.7 SLUMOMRÅDET LABAJAN	40
3.7.1 ET SPLITTET LOKALSAMFUNN	42
<u>4 DEN FORMELLE OG DEN IKKE-FORMELLE SEKTOREN</u>	45
4.1 IKKE-FORMELL NÆRINGSVIRKSOMHET PÅ FILIPPINENE	47
4.1.1 IKKE-FORMELLE ARBEIDSFORHOLD I LABAJAN	50
4.2 LOVEN OG DEN IKKE-FORMELLE SEKTOREN	52
<u>5 AVSLUTTENDE KOMMENTARER</u>	55
5.1 EN USIKKER HVERDAG	56
5.2 DELTAKELSE I DEN FORMELLE OG DEN IKKE-FORMELLE SEKTOREN	58
<u>LITTERATUR</u>	61

Forord

Rett etter videregående flyttet jeg til Filippinene og ble boende i Manila i omtrent 3 år. Jeg var fasinert av menneskene, naturen, og kulturen. Å leve i et land som var så ulikt Norge var svært spennende. Jeg lærte språket, og fikk mange filippinske venner. I løpet av disse årene fattet jeg en interesse for kultur, kommunikasjon, utvikling og samfunn. Forskjellen på fattig og rik er påfallende i Manila. I Manila er det mange slumområder. De er spredd utover hele byen, og man kan se slumbebyggelse vegg i vegg med moderne handlesentre. Noen steder er slumbebyggelser begrenset til enkelte deler av byen. I Manila kunne jeg velge et slumområde som ikke var for stort, og dermed regne med å bli kjent med sentrale personer i området.

Jeg vil gjerne takke min veileder Marianne Skjortnes for oppmuntringer, raske responser og gode råd.

Uten lederne i Labajan hadde jeg ikke fått god kontakt med innbyggerne. Jeg vil derfor takke lederne for å ha tatt godt i mot meg. Takk til alle mine informanter som villig har delt sine historier med meg.

Jeg vil gi en spesiell takk til mine venner Leah Albano og Theresa Carumba som har hjulpet meg med språklige utfordringer, og støttet meg gjennom hele feltarbeidet.

Min far, Odd Skjæveland, skal ha takk for gjennomlesing og retting. Takk også til Torunn Kuven som har hjulpet meg med å oversette engelske fagord til norsk.

Jeg takker til slutt min mann, Mahel Skårnes, som har blitt med meg på feltarbeid, og støttet meg i hele skriveprosessen.

Torhild Liane Skårnes

02.12.2009

1. Introduksjon

Det er vanskelig å flytte igjen og igjen. Vi lever som fugler.

Slik oppsummerte en av mine informanter sin erfaring med å bo i illegale slumområder. Hun hadde opplevd å bli jagd bort fra sitt hjem flere ganger. Som fattig hadde hun måttet flyttet fra andre slumområder på grunn av årlige flommer. Da hun kom til Labajan, hvor jeg gjorde feltarbeidet mitt, opplevde hun å leve under en konstant trussel om tvangsutkastelse. Dette gjorde at fremtidsutsiktene var usikre, hun måtte alltid være beredt på å raske sammen eiendeler og flykte om myndighetene skulle komme for å jage henne og familien fra hjemmet. Hun har valget mellom å flytte tilbake til landsbygda og leve uten tilgang til skole, jobb og offentlige tjenester, eller å fortsette å leve i byen, ha muligheten til å sende barna på skolen og tjene litt penger, men å leve med en konstant usikkerhet.

Denne studien handler om hvordan slumbeboere i en bestemt del av Manila håndterer sin usikre hverdag. Antallet mennesker som bor i slum verden over øker. Mange av disse okkuperer hus eller eiendom, og lever i fare for å bli tvangsutkastet. Likevel velger millionvis av mennesker å flytte til, og forbli, i en slik situasjon fremfor å bo på landsbygda. Det finnes ikke nok jobber, og heller ikke infrastruktur til å inkludere disse menneskene i bysamfunn. Så lenge de bor og jobber uten tillatelse, regnes de som kriminelle med alle begrensninger og stigmatiseringer det innebærer. For å prøve å forstå hvordan slumbeboere takler en slik hverdag har jeg utført feltarbeid i et slumområde.

1.1 Bakgrunn

I 2007 ble verden urban, mer enn halvparten av verdens befolkning bor nå i byer. Byer verden over vokser i rekordfart. Byene i utviklingsland vokser mest og raskest, og de siste 20 årene har disse vokst med gjennomsnittlig 3 millioner innbyggere i uka.¹ Det er de mellomstore byene som vokser hurtigst i dag.² Hovedårsaken til økningen i antall bybeboere er at det blir født flere mennesker enn det dør i byene, altså naturlig vekst.³ Tilstrømningen fra landsbygda bidrar og til mye av veksten. Byveksten er ikke jevn over hele verden, i vesten

¹ UN-HABITAT. 2008. *State of the world cities 2008/2009. Harmonious cities*. London: Earthscan: 11-15

² UN-HABITAT. 2006. *State of the worlds cities 2006/7 –The millennium development goals and urban sustainability: 30 years of shaping the habtiat agenda*. London: Earthscan: 5

³ UN-HABITAT 2008: 24

synker innbyggertallet i flere byer.⁴ Den hurtige byveksten i utviklingsland byr på flere utfordringer. Det er ikke nok boliger til alle, ikke godt nok utviklet infrastruktur, ikke nok tilbud om offentlige tjenester. Byveksten har resultert i at det har vokst frem flere byer med store dimensjoner. Byer som har mer enn 10 millioner innbyggere kalles megabyer (*megacities*). Byer med mer enn 20 millioner innbyggere kalles metabyer (*metacities*). Innen 2020 vil nesten alle de største byene i verden være i utviklingsland.⁵ Folk som flytter fra landsbygda til byene gjør dette oftest fordi de ønsker å finne jobb, og få bedre levekår. Men utfordringene ved å finne en boplass i byen, gjør at mange bosetter seg i ikke-formelle bosetninger (*informal settlements*). I dag er det nesten 1 milliard slumbeboere i verden.

Den ikke-formelle sektoren er hvor folk bor og jobber i ikke-registrerte forhold, og har få muligheter til å få sine rettigheter ivaretatt. Den formelle sektoren er den sfæren hvor alt er registrert og regulert av myndighetene. En formell arbeider betaler skatt, og har mulighet til å ivareta sine rettigheter som arbeider. En formell eiendomseier har papirer som bekrefter eierforholdet.

FNs tusenårsmål nummer 7, delmål 11 er å bedre livet til 100 millioner slumbeboere innen 2020.⁶ Fattigdom i byene er ofte blitt sett på som et midlertidig problem fordi både fattige innbyggere og myndighetene har antatt at bosetningene skal oppgraderes eller forsvinne etter hvert. I dag blir slumbosetninger sett på som en varig del av bybildet i utviklingsland. Folk velger å bo i slum i byene fordi i byen er det bedre tilgang på mat, jobb og offentlige tjenester enn på landsbygda. Dette på tross av at de må betale for mat de selv kunne dyrket på landet. Den urbane befolkningen er mindre avhengige av været og innhøsting. I byene tjener folk generelt sett mer enn på landsbygda, dette gjelder også for arbeidere i den ikke-formelle sektoren.⁷ I byene i utviklingsland skjer omtrent all vekst i slumområdene.⁸ Dersom man skal dekke boligbehovet til innbyggerne i fremtiden må det bygges 35.1 millioner boliger på verdensbasis hvert år i de neste 25 årene. Det betyr at det må bygges 96 150 boliger daglig, altså 4000 boliger i timen.⁹ Estimater inkluderer ikke oppgradering av eksisterende, forfalne bygninger.

Noen av slumområdene i Manila ligger inne i byen, andre i utkanten. Det er et økende antall slumbeboere i Manila. I 1918 hadde Manila 460 000 innbyggere, i 1950 var innbyggertallet

⁴ UN-HABITAT 2008:6, 12

⁵ UN-HABITAT 2006:6

⁶ UN-HABITAT 2006:54

⁷ Kramer, Mark. 2006. *Dispossessed. Life in our world's urban slums*. New York: Orbis books, Maryknoll:29

⁸ UN-HABITAT 2006:11

⁹ UN-HABITAT 2005. *Financing urban shelter. Global report on human settlements 2005*. London: Earthscan:5

1,5 millioner, i 1975 var det 5 millioner, i 1990 var det 8 millioner.¹⁰ I 2004 var innbyggertallet målt til 14,3 millioner.¹¹ Omtrent én million mennesker reiser til og fra Manila daglig.¹²

Flere av slumbeboerne opplever å bli tvangsutkastet fra sine hjem. Tvangsutkastelser kan skje fordi slumbeboerne bor ulovlig på andres eiendom, fordi myndighetene ønsker å forskjønne en del av byen, eller ha andre grunner. Under tvangsutkastelsene blir ofte slumbeboernes hus rasert.

1.2 Presentasjon av problemstillingen

Feltarbeidet mitt er utført i Labajan som er en slumbosetning i Manila, problemstillingen omhandler innbyggernes tilpasning til en usikker hverdag:

Hvordan påvirker tvangsutkastelser og deltakelse i den ikke-formelle sektoren hverdagen til innbyggerne i Labajan?

For å kunne svare på problemstillingen må jeg først gi et kontekstuekt rammeverk. Jeg skal beskrive fysiske og sosiale forhold i felten. Deretter skal jeg forklare metodene som er brukt i denne studien. Jeg skal gjengi noen av mine informanternes beretninger om hvorfor de kom til Manila, og hvordan de opplever tvangsutkastelser. Squattere lever delvis utenfor det formelle samfunnet, og dette påvirker deres mulighet til å få skolegang, jobb, og tilgang til offentlige tjenester. Jeg skal beskrive hva den formelle og den ikke-formelle sektoren er, og hvordan innbyggerne i Labajan tar del i begge disse sektorene.

1.3 Tidligere forskning

Det er flere som har forsket på slum og slumbosetninger. Jocano F. Landa, en filippinsk professor i antropologi, har forsket på ulike filippinske kulturer og miljøer. Han og hans familie flyttet inn i et slumområde for å studere livet blant slumbeboere i Manila. De ble boende i slummen i flere år. Han skrev en bok basert på funnene. I *Slum as a way of life*. A

¹⁰ Kramer, Mark 2006:27

¹¹ Davies, Mike 2006. *Planet of slums*. New York: Verso:4

¹² Kramer, Mark 2006:27

*study of coping behaviour in an urban environment*¹³ beskriver Landa slum som en livsstil. Hans synspunkt er at menneskene i slummen tilpasser seg spesifikke fysiske forhold slik som å måtte leve fra hånd til munn fordi de ikke har faste jobber. Han beskriver en rekke lokale, kulturelle begrep som er viktige for å forstå slumbeboernes aktiviteter og oppfattelse av egen situasjon.¹⁴ Landa tar for seg de ulike arenaene for interaksjon som gatemiljøer, lokale butikker, og lokale barer.

I 2001 ga den peruanske økonomen Hernando De Soto ut boken *The mystery of capital. Why capitalism triumphs in the west and fails everywhere else*.¹⁵ De Soto har forsket på ulike aspekter ved jordeierskap i den formelle sektoren og i den ikke-formelle sektoren. Han har gjort en rekke undersøkelser i utviklingsland. Han undersøkte blant annet hva som skal til for å få registrert en ikke-formell forretning og få den omgjort til en formell forretning. Han mener at eiendom i den ikke-formelle sektoren er verdt mange penger, og at fattige egentlig har ressurser. De kan ikke benytte seg av ressursene sine fordi eiendommen, eller forretningene deres, ikke er registrert i den formelle sektoren. Dermed er eiendom som fattige besitter, død kapital. Eiendommen kan ikke brukes til videre investering inntil den er formalisert.¹⁶

UN-HABITAT,¹⁷ som er FNs organisasjon som jobber med bosetningsspørsmål, forsker på slum og byvekst. De gir blant annet ut rapporter som presenterer statistikk, informasjon, og teorier om den urbane situasjonen verden over. Disse rapportene er svært omfattende, og de har ulike fokus. Den første rapporten ble gitt ut i 1986, den foreløpig siste ble gitt ut i oktober 2009.¹⁸ Rapporten fra 2003 handler om slum,¹⁹ I denne rapporten diskuterer hva slum er, og går igjennom ulike aspekter ved slum. Blant disse *Chicago-skolen* som er en teori om hvorfor slum oppstår i bestemte deler av en by. Chicago-skolen bygger på ideer fra Burgess, Hoyt og andre som på 1920 og 1930-tallet bodde i Chicago og utviklet teorier på landfordeling i byer.²⁰ Chicago-skolen sier noe om hvorfor fattige mennesker samles i bestemte områder, og rike mennesker samles i andre områder. En annen teori som presenteres i rapporten fra 2003 er *The tipping point*, som går ut på at levemåten til et helt lokalsamfunn kan endre seg

¹³ Jocano Landa F. 1975. *Slum as a way of life. A study of coping behavior in an urban environment*. Manila: PUNLAD research house

¹⁴ Jocano Landa F. 1975:166–199

¹⁵ De Soto, Hernando. 2001. *The mystery of capital. Why capitalism triumphs in the west and fails everywhere else*. London: Black Swan

¹⁶ De Soto, Hernando 2001: 36,47, 67

¹⁷ <http://www.unhabitat.org>

¹⁸ UN-HABITAT. 2009. *Planning sustainable cities*. London: Earthscan

¹⁹ UN-HABITAT. 2003. *The challenge of the slums –Global report on human settlement 2003*. London: Earthscan,

²⁰ UN-HABITAT 2003: 17-18

når antallet mennesker av en bestemt type innbyggere når et vippepunkt. Endringer kan skje når fattige blir en majoritet i et område, og frykten for kriminalitet øker blant middelklassen i området. Frykten for kriminalitet kan lede til at middelklassen gradvis flytter ut, og fattige og arbeidsledige flytter inn.²¹ Rapporten fra 2003 beskriver slum fra ulike sider, og legger grunnlaget for det som senere blir en mer tydelig definisjon på hva slum er.

UN-HABITATs rapport fra 2005 handler om ulike finansieringsmuligheter for å oppnå utvikling i byer i utviklingsland.²²

Rapporten fra 2006/2007 tar for seg hver enkel av de ulike indikatorene på hva en slum er, gir eksempler fra *case studies*, og forklarer hvilke mål statistikken på slum baserer seg på.

Rapporten gir også et bilde av den globale urbane situasjonen. Byer er trendsettere og det er en økende konkurranse blant nasjoner om å få holde store internasjonale arrangement. Dette øker også presset på byer i utviklingsland til å kunne holde tritt med byer i utviklede land.

Det er avgjørende å trekke til seg den globale finanseliten som ser etter muligheter for profitt, og investerer der det blir tilrettelagt for potensielle kunder.²³ Rapporten legger vekt på tusenårsmål nr. 7, delmål 11 som er at forholdene til 100 millioner slumbeboere skal være bedret innen 2020.²⁴

Rapporten fra 2008 tar blant annet for seg hva synlige forskjeller mellom fattig og rik gjør med folk, og hva som skiller *equality* og *equity*. Førstnevnte handler om å ha lik status, lik inntekt. Sistnevnte sier noe om like muligheter og like rettigheter.²⁵

Den nyeste rapporten ser på ulike sider av byplanlegging slik som geografisk planlegging, miljøproblematikken, den ikke-formelle sektoren og planlegging av tilgang til offentlige tjenester.²⁶

Mike Davies har gitt ut en bok kalt *Planet of slums*. Boka gir et grundig innblikk i dagens urbane situasjon. Davies mener at å gi ikke-formelle innbyggere eiendomsskjøter ikke er tilstrekkelig for å løse fattigdomsproblematikken i byene. Han påpeker at å dele ut eiendomsskjøter vil gi skatteinntekter, stemmer og stabilitet uten at det koster myndighetene mye.²⁷

²¹ UN-HABITAT 2003:75

²² UN-HABITAT 2005

²³ UN-HABITAT 2006:8

²⁴ UN-HABITAT 2006:54

²⁵ UN-HABITAT 2008:50

²⁶ UN-HABITAT 2009

²⁷ Davies, Mike. 2006:80-81

Robert Neuwirth²⁸, har periodevis bosatt seg i ulike slumområder, har gitt ut en bok kalt *Shadow cities. A billion squatters, a new urban world*²⁹ Neuwirth skriver fra sine *case studies* og argumenterer for at de fattige må involveres i et hvert utviklingsprosjekt om det skal lykkes. Neuwirth kritiserer UN-HABITAT for å skrive mye, og handle lite. Han gir som eksempel at UN-HABITATs hovedkontor ligger i Nairobi, hvor det også er massive slumbosetninger, og hvor mennesker lever under ekstreme forhold. Neuwirth påstår at UN-HABITAT ikke har gjennomført noen vellykkede prosjekter i slummen i Nairobi.³⁰ Han kritiserer også De Soto for å foreslå for enkle tiltak til komplekse problemer.³¹ Neuwirth mener at istedenfor å gi slumbeboere eiendomsskjøter, bør en gi dem trygghet på at de ikke kommer til å bli tvangsutkastet. Dersom slumbeboere føler seg trygge, kommer de til å bygge ut og utvikle sine egne bosetninger.³²

Mark Kramer har gjort en lignende studie som Neuwirth. Kramer har periodevis bosatt seg i ulike slumområder, og skrevet en bok basert på sine funn. Han knytter situasjonen for slumbeboere til ulike temaer som kolonialisme den formelle- og den ikke-formelle sektoren. helse, jordeierskap og mer.³³

ESCR-Asia³⁴ har gitt ut en publikasjon kalt *The way forward. A policy resource book on legal empowerment of the poor in the Philippines*.³⁵ Utgiveren av denne boken ser på hvordan fattige er utestengt fra den formelle sektoren. Det gis også et innblikk i gjeldene lover og forskrifter om fattiges rettigheter på Filippinene.

Amnesty International har gitt ut en rapport om slum. Deres synspunkt er at fattigdom er et resultat av brudd på menneskerettighetene, og at slumbosetninger er en manifestasjon av fattigdom.³⁶

På bakgrunn av studier ønsker jeg å videreutvikle funn som tidligere er gjort. Min studie handler om hvordan slumbeboere håndterer en hverdag med mye usikkerhet knyttet til bosituasjonen og arbeidssituasjonen. Jeg ser på hva det er som gjør at slumbeboerne er utsatt

²⁸ Robert Neuwirth er journalist som også har studert filosofi.

²⁹ Neuwirth, Robert. 2006. *Shadow cities. A billion squatters, a new urban world*. New York: Routledge,

³⁰ Neuwirth, Robert. 2006:242-247

³¹ Neuwirth, Robert 2006:43

³² Neuwirth, Robert 2006:306

³³ Kramer, Mark. 2006:95-116

³⁴ Economic, social and cultural rights-Asia

³⁵ Garcia R.K., Smebrano G.V., Litong G., Mendoza A., Lao E., Inocian J. & Indon R. 2008. *The way forward. A policy resource book on legal empowerment of the poor in the Philippines*. Manila: ESCR-Asia (Economic, social and cultural rights-Asia)

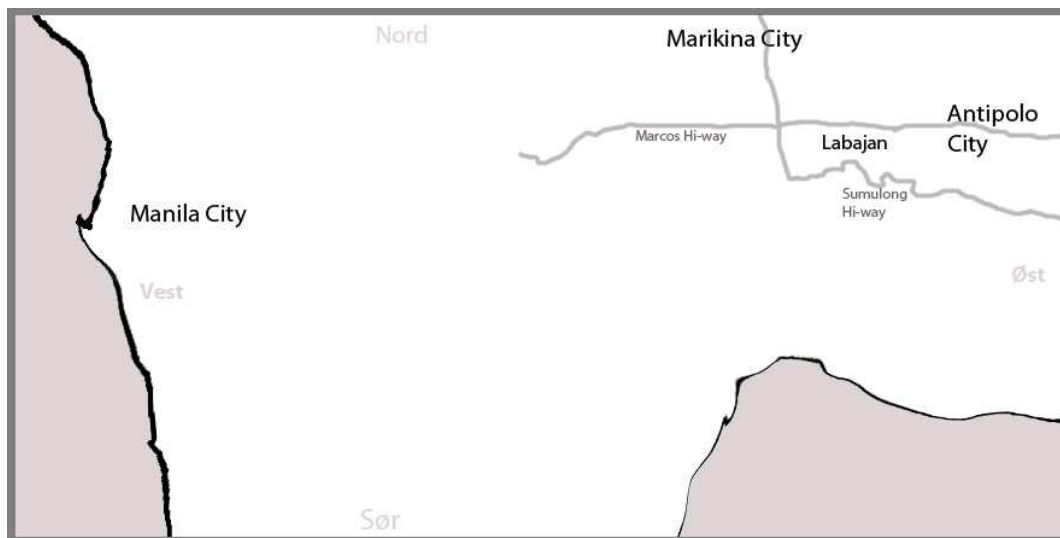
³⁶ Amnesty International . 2009. *Slums –Human Rights live here*. London: Amnesty International

for tvangsutkastelser, hvilken rolle den ikke-formelle sektoren spiller, og hvordan slumbeboerne takler å leve under usikre forhold.

1.4 Presentasjon av felten

Metro Manila består av 17 byer, og det er flere utenforliggende byer som ligger tett opp mot metropolen. Over tid har byer, eller distrikter, som har ligget i utkanten av Metro Manila blitt innlemmet i metropolen. Manila city er en av de 17 byene i metropolen. Jeg kommer til å omtale Metro Manila som Manila, og bydelen "Manila" som Manila city. Manila er desentralisert og de ulike byene har hvert sitt bystyre, og hver sin borgermester. Labajan ligger i Antipolo som ligger i utkanten av Manila. Det er omtrent 20 kilometer fra Manila City til Labajan.

Filippinene er delt inn i *barangay*-er. En *barangay*³⁷ er den minste lokale, politiske og administrative enheten i samfunnet. Det er 1699 *barangay*-er i Manila. Hver *barangay* har en folkevalgt *barangay capitan/captain* som er leder. Labajan er et område på omtrent et hektar, og det bor 2-300 familier der. Omtrent halvparten av Labajan tilhører *barangay Mayamot*. Den andre halvdelene tilhører *barangay Mambungan*.

Labajan ligger rett ved en hovedvei kalt Marcos Hi-way.³⁸ Marcos Hi-way ble bygget på 1980-tallet. Før den tid var denne delen av Antipolo landlig. Det har nylig blitt bygget et

³⁷ Fra spansk "barrio". *Barangay* kan oversettes til distrikt, bydel eller kvarter.

³⁸ Marcos Hi-way strekker seg fra Quezon city i Manila til Antipolo. Det er denne veien som knytter Labajan til resten av Manila.

stort supermarked rett over veien for Labajan. Det har også blitt bygget flere svære handlesentre langs Marcos hi-way. Verdien på land i dette området øker derfor.

Labajan betyr ”der hvor en vasker klær”. Tidligere var det en vannkilde i Labajan. Det bodde ingen rundt kilden, men folk kom dit for å hente vann og vaske klær. Vannet var rent, og området var øde. Etter hvert bosatte folk seg nær kilden slik at de slapp å gå langt for å få tak i vann. I dag er kilden gått tom, men det er fremdeles en gammel brønn i området som samler regnvann. De første som bosatte seg i Labajan kom i 1977. Det var bare tre familier der i begynnelsen, og Celys familie var blant dem. Cely er i dag en av lederne i Labajan.

Vi var bare 3 familier her i begynnelsen. Vi flyttet hit fordi min datter fikk astma, og vi måtte dra et sted hvor det ikke var så mye forurensning. Vi pleide å plante bananer og ris her, det var veldig rolig og vi måtte gå dersom vi ville komme oss et annet sted. Det var ingen hovedveier ut hit. Vannet var rent den gangen, lufta var ren. Slektningene våre kom selvfølgelig hit etter hvert, og i 1982 solgte jeg rettigheter til en del av eiendommen min.³⁹ Mine slektninger og min svigerfamilie kjøpte seg rettigheter her. -Cely, butikkeier og foreningsleder

Innbyggerne trodde i utgangspunktet at eiendommen tilhørte myndighetene, og at de selv ville få mulighet til å eie jorda etter hvert. Ti år etter at de første innbyggerne bosatte seg i Labajan, trådte en mann ved navn Fernandez frem og sa at han var eieren av området. Han beordret innbyggerne til å flytte ut. Instruksen om utflytting ble ikke tatt til følge.. Fernandez kastet derfor innbyggerne ut med tvang i 1988. Alle hus ble jevnet med jorden. Innbyggerne i Labajan ryddet opp i ruinene, og bygget opp husene sine på nytt. Fernandez flyttet etter en tid til USA. En person kalt Sanchez kom da og sa at han hadde kjøpt eiendommen av Fernandez. Han regnet ikke med at Fernandez skulle komme tilbake. Sanchez har flere ganger søkt myndighetene om å få tillatelse til å sanere området. Sanchez tvangsutkastet innbyggerne og sanerte husene i Labajan i 1993/1994, 1995 og 2004. Fernandez har nå kommet tilbake fra USA, og hevder at han ikke solgte eiendommen til Sanchez. Han har gått til sak for å få tilbake sin tapte eiendom. I ettertid har det dukket opp to ukjente personer og et brorskap⁴⁰ som har papir på at de eier området Labajan ligger på. Det er dermed fem

³⁹ Flere av innbyggerne i Labajan forteller at de på et tidspunkt har solgt eller kjøpt ”rettigheter” til en eiendom. Med dette menes ikke-formelle rettigheter solgt på ikke-formelt vis.

⁴⁰ “The Philippines Guardians brotherhood incorporated”, se side 12 for mer informasjon

aktører som påstår at de eier Labajan. Foruten om disse fem som kjemper om samme eiendom, er den sørlige delen av Labajan eid av eieren av Francisville subdivision.⁴¹

Labajan er i dag delt inn i tre områder. Den ene delen ligger i barangay Mayamot, og de to andre delene er i barangay Mambungan. Den sørlige delen av barangay Mambungan tilhører Francisville subdivision. Hvert av disse områdene i Labajan har en lokal leder. Cely er leder i det området som tilhører barangay Mayamot. John er leder i den nordlige delen av området som tilhører barangay Mambungan. Marco er leder i det sørlige området av slummen, som tilhører barangay Mambungan og Francisville subdivision. Marco sier at han har et godt samarbeid med eieren av Francisville subdivision. Subdivision-utviklere⁴² er forpliktet til å sette av 20 % av eiendommen til boligprosjekt for ikke-formelle settlere.⁴³ Marco har registrert *Sitio Baloon*⁴⁴ som et offisielt navn på området, og er dermed egentlig separert fra Labajan. Det er mulig at dette er en av grunnene til at området Sitio Baloon ikke har opplevd tvangsutkastelser.

John er, i tillegg til å være leder, medlem av *The Philippine Guardians Brotherhood Incorporated* (heretter Guardians), som er et brorskap med adgang for kvinner. Brorskapet tilbyr beskyttelse og hjelp til sine medlemmer. Det sies at de i utgangspunktet var et brorskap for militære, politimenn og politikere, men nå tar inn medlemmer med andre bakgrunner. Guardians har gitt John papir på at eiendommen tilhører brorskapet, og at John er deres representant i Labajan. Guardiansmedlemmer er å finne over hele Filippinene. De

⁴¹ En "subdivision" er et lukket nabolag, avstengt med murer og med vakter ved inngangen. Francisville er et middelklassenabolag.

⁴² Subdivision-utviklere er folk som kjøper eiendommer og bygger subdivision-er.

⁴³ Garcia R.K. et al. 2008:98

⁴⁴ "Sitio baloon" betyr plassen ved brønnen.

kjennetegnes med en tatovering på den ene overarmen, og tatovering på en eller begge hendene mellom pekefinger og tommeltott. Det hevdes at flere høytstående personer er medlemmer av dette brorskapet. Det ble påpekt fra ulike hold (også fra John) at noen hadde falske tatoveringer, de ønsket å være en del av brorskapet, men var ikke offisielt sett tatt opp som medlemmer. Av denne grunn omtaler jeg menneskene som støtter John som Guardianstilhengere, og når jeg nevner de som er offisielle medlemmer vil jeg kalle dem Guardiansmedlemmer. John fortalte at det var en del Guardianstilhengere i Labajan. De støttet John og hans lederskap. Etter at jeg ble oppmerksom på hvem Guardians var, la jeg merke til flere utfor Labajan som hadde Guardians tatovering.

Innbyggerne i Labajan ønsker å få en slutt på tvangsutkastelsene. Noen av innbyggerne mener at det egentlig er myndighetene som eier området, og at de ulike "eierne" er spekulanter med falske papir. Noen tror at én av eierne har ekte papir, og resten har falske. Innbyggerne har derfor gått til myndighetene for å prøve å få klarhet i hvem som har de ekte papirene. Innbyggerne ønsker å ta opp et kollektivt lån gjennom *The Community Mortgage Program*, som er et statlig tiltak hvor squattere kan søke om lån til å kjøpe eiendommen de okkuperer. Kriteriet for å få ta opp lån er at innbyggerne er organisert i en forening og søker om lån kollektivt. Innbyggerne har søkt om et slikt lån flere ganger, men har fått avslag. De har omorganisert seg, startet nye foreninger, og søkt på nytt. En av grunnene til at de ikke har fått lån, er at det ikke er klarhet i hvem som eier området. Derfor har innbyggerne gått aktivt inn for å finne ut hvem som har det ekte eiendomsskjøtet. Sanchez truer stadig med rasering av husene, og innbyggerne må bruke tid og penger på å betale en advokat for å søke om TRO (*temporary restraining order*) for dem, og tvinge Sanchez til å utsette saneringen.

Tvangsutkastelsene har fortsatt på tross av innbyggernes kamp for å finne rett eier av eiendommen. Det pågår flere høringer og rettssaker for å finne ut hvem som er den rette eieren, og hvem som eventuelt har falske papir.

I starten var det Cely som opprettet den første foreningen, og begynte arbeidet med å søke om lån for å få kjøpt tomten. På grunn av at tvangsutkastelsene ikke tok slutt, anså noen av innbyggerne Cely for å være lite effektiv. John pekte så seg selv ut som ny leder, og startet en ny forening. Johns forening er opprettet i Guardians' navn. Labajan ble i ettertid delt mellom de to barangayene. Disse to foreningene er sentrale i Labajan. Marco har ikke startet en forening for å søke om lån til å kjøpe eiendommen fordi han anser sin del av Labajan som trygg.

Cely og hennes forening har en advokat som fører deres sak. Advokaten er finansiert av Ingeniør Mike som er president i Celys forening. Ingeniør Mike bor ikke i Labajan, men har en jernvarehandel i utkanten av området. Han har også et byggeprosjekt i et annet område i Antipolo. Advokatutgiftene har vært høye, og dermed har foreningen til Cely også måttet samle inn penger fra innbyggerne i området. Cely har prøvd å alliere seg med Sanchez ved å prøve å få bekreftet at han er rett eier slik at hennes forening kan kjøpe tomten av han. Sanchez har foreslått en pris som er for høy for innbyggerne i Labajan. Advokaten betrodde meg at to av de som påstår at de eier Labajan er hans klienter (*just happened to be my clients*). At han representerer 3 av opponentene i en rettsgang så ikke ut til å plage verken han eller andre. Da jeg spurte advokaten om hans forhold til klientene fikk jeg til svar at det handlet om å kunne være profesjonell. Advokaten har studert ved *The University of the Philippines* som er et statsdrevet prestisjeuniversitet. Borgermesteren i Antipolo og advokaten har studert sammen og er derfor venner. Det ryktes at borgermesteren er medlem av Guardians.

Flere av de sentrale aktørene i Labajan har komplekse relasjoner. Noen av aktørene har flere roller, og det kan spekuleres i hvor den enkeltes lojalitet ligger. Det var stadig beskyldninger og baksnakking mellom medlemmene av de to foreningene. Jeg ble fortalt at det hadde vært slåsskamper dem i mellom. Foreningen til Cely og foreningen til John hadde en pågående konflikt. Begge sider ønsket å kjøpe hele området, og dermed var det et slags kappløp for å få godkjent en eier og få kjøpt eiendommen. De prøvde begge å finne bevis for at den andres papir var ugyldige eller falske. Cely gikk for eksempel til hovedlederen av Guardians for å finne ut hvor mange i Labajan som var formelt registrert som medlemmer av brorskapet. Hun hadde en mistanke om at John ikke var tatt opp som offisiell medlem brorskapet. Da det var tvangsutkastelser skyldte Cely og John på hverandre. Begge mente at dersom den andre bare hadde gitt etter, så hadde det vært slutt på tvangsutkastelsene. Flere av innbyggerne, inkludert Cely og John, mente at den indre konflikten i Labajan gjorde at de ikke vant igjennom med sin sak mot jordeierne. Flere uttrykte at de ønsket at kampen mellom foreningene skulle ta slutt slik at de sammen kunne fokusere på viktigere ting.

2 Metode og definisjoner

2.1 Definisjoner og begrepsavklaringer

Her skal jeg presentere sentrale begrep og definere disse.

Fattigdom:

Det finnes flere definisjoner på fattigdom. Definisjoner basert på inntekt brukes for å måle fattigdom, og som sammenligningsgrunnlag i statistiske analyser. Jeg har valgt å bruke en definisjon fra FN som beskriver fattigdom:

Fundamentally, poverty is a denial of choices and opportunities, a violation of human dignity. It means lack of basic capacity to participate effectively in society. It means not having enough to feed and clothe a family, not having a school or clinic to go to, not having the land on which to grow one's food or a job to earn one's living, not having access to credit. It means insecurity, powerlessness and exclusion of individuals, households and communities. It means susceptibility to violence, and it often implies living on marginal or fragile environments, without access to clean water or sanitation⁴⁵

By:

En by er et sted hvor det er en befolkningskonsentrasjon, slike konsentrasjoner oppstår gjennom migrasjon og naturlig vekst.⁴⁶ En by kan defineres alt etter hvor mange innbyggere som bor i et område, eller etter hvilke offisielle instanser som finnes i et område.⁴⁷

Slum:

Ordet "slum" dukket først opp i England på 1900-tallet og beskrev boforholdene til arbeiderklassen som flyttet inn i overbefolkede og nedslitte boliger nær fabrikkene de jobbet på.⁴⁸ Ordet "slum" beskriver forfallede bygninger/nabolag uavhengig av om de er bygget med tillatelse, eller på lovlig vis.⁴⁹ I følge FN er et hushold som mangler en eller flere av disse indikatorene på adekvat boligstandard, karakterisert som et hushold i slumtilstand:

1. Slitesterk bolig (durable housing)

For at et hus skal være slitesterkt må det være bygget på sikker grunn, og ha en struktur som er permanent. Det vil si at huset skal beskytte mot ekstreme værforhold som regn, hete, kulde og fuktighet. Det er problematisk å måle hvorvidt en bolig er

⁴⁵ http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf

Jeg fant ikke FNs definisjon på fattigdom på deres nettside. Jeg skrev derfor en e-post for å spørre etter definisjonen. Jeg fikk til svar at de ikke fant den i noe annet dokument enn denne artikkelen. Svaret fra FN er lagt ved som vedlegg nr. 1.

⁴⁶ UN-HABITAT 2003:24

⁴⁷ UN-HABITAT 2006:5

⁴⁸ UN-HABITAT 2006:19

⁴⁹ UN-HABITAT 2003:79

slitesterk. I noen land regnes tre som et slitesterkt materiale, i andre land regnes det ikke som sådan. Lokale byggetillatelser for hva som er godkjent bygningsstandard varierer også.⁵⁰

2. Tilstrekkelig bo-areal (*sufficient living area*)

FNs indikator på tilstrekkelig bo-areal defineres ikke som antall kvadratmeter per husholdsmedlem. Et hus har tilstrekkelig bo-areal dersom ikke mer enn 3 mennesker deler samme rom. Det viser seg at mennesker fra noen kulturer foretrekker å bo mer enn tre mennesker på samme rom uavhengig av om de har mulighet til å være færre.

3. Tilgang til trygt vann (*access to improved water*)

Et hus har trygt vann dersom det har tilgang på tilstrekkelig vann til familiebruk, til en rimelig pris. Vann må være tilgjengelig uten at familiemedlemmer må utsette seg for ekstrem innsats for å hente det. En av hovedgrunnene til at slumbeboere ikke har tilstrekkelig eller rent nok, vann, er at myndighetene ikke vil legge til rette for det.⁵¹

4. Tilgang til sanitære forhold (*access to sanitation*)

Et hus har tilgang til sanitære forhold dersom det har et privat toalett, eller tilstrekkelig offentlige toalett. Ett toalett delt på to hushold regnes for å være tilstrekkelig. Det bør også være fasiliteter for å kvitte seg med avløpsvann og søppel.

5. Sikre boforhold (*secure tenure*)

Flere slumbeboere lever i fare for å bli tvangsutkastet av sine hjem. FNs definisjon på trygge boforhold er å være beskyttet av myndighetene mot tvangsutkastelse.⁵²

Dersom et hushold mangler tre eller flere av indikatorene som beskriver adekvate boforhold, defineres det som ekstrem mangel på adekvate boforhold (*extreme shelter deprivation*).⁵³ På Filippinene er det mangelen av slitesterke boliger som er den dominerende indikatoren på mangelen på adekvate boforhold.⁵⁴

De fire første indikatorene beskriver materielle kår, mens den siste beskriver mangel på tilgang til juridisk sikkerhet. Det er ulike typer slumbosetninger som faller under kategorien ”usikre boforhold”.

⁵⁰ UN-HABITAT 2006:58, 63

⁵¹ UN-HABITAT 2006:19, 32

⁵² UN-HABITAT 2006:19

⁵³ UN-HABITAT 2006:36

⁵⁴ UN-HABITAT 2008:101

Squatter:

Squatters er, i følge FN, mennesker som okkuperer bygninger eller jordområder uten tillatelse fra eieren.⁵⁵ Det finnes ingen presis oversettelse av ordet ”*squatter*”⁵⁶, og jeg har derfor valgt å bruke dette istedenfor det norske ordet okkupant. Dersom noen bor på et område på ikke-lovlig vis, eller uten tillatelse, er området en slum av type *squatter*. Beboere i ulovlige bosetninger kan ha tillatelse fra eieren til å bo i bygningen/på jordområdet, men har ikke tillatelse fra lokale myndigheter. *Squattere* har i mange tilfeller et tosidig problem, de har verken tillatelse fra eieren til å bo i bygningen/jordområdet, og heller ikke godkjenning fra lokale myndigheter.⁵⁷

Tvangsutkastelser:

Tvangsutkastelser (*forced evictions*) er at folk blir tvungne ut av sine hjem. Tvangsutkastelse kan være en konsekvens av at en bosetning er ulovlig, eller at bosetningen er bygget uten tillatelse. Tvangsutkastelser av slumbeboere skjer i mange tilfeller ved at det kommer et saneringsteam som river ned hus og tvinger folk ut på den måten. Uforsvarlige tvangsutkastelser blir sett på som et brudd på menneskerettighetene. For at en tvangsutkastelse skal være forsvarlig skal innbyggerne konsulteres før avgjørelsen om utkastelse blir tatt, de skal bli gitt adekvat varsel om når utkastelsen vil skje, de skal bli gitt informasjon om hvorfor eiendommen trengs til noe annet, de skal bli gitt det de trenger for å kunne klage på avgjørelsen om tvangsutkastelse, og gitt rettshjelp. De skal også få en rettferdig kompensasjon for ressursene de mister, inkludert det de mister av levebrød og arbeidsplasser.⁵⁸

Sanering og rasering:

Sanering og/eller rasering⁵⁹ (*demolition*) er når bygninger blir totalødelagt. Ofte er det et ”saneringsteam” (*demolitionteam*) som utfører en tvangsutkastelse og en sanering. Det er ofte voldelig episoder knyttet til tvangsutkastelser og saneringer.

Formelle og ikke-formelle forhold:

Jeg har valgt å oversette *informal* med ”ikke-formell” istedenfor ”uformell” i denne studien. Dette fordi vi på norsk også sier ”uformell” om det man på engelsk vil kalle *casua*. Den formelle sektoren er hvor alle forhold er registrert på formelt vis i henhold til loven. Dette

⁵⁵ UN-HABITAT 2003: 82

⁵⁶ Jeg kommer til å bruke bøyningsformene *squatter* til *squattere*, *squatterne*. Jeg kommer også til å bruke sammensatte ord som *squatterområde* m.m.

⁵⁷ UN-HABITAT 2003:79, 92

⁵⁸ UN-HABITAT 2009:143

⁵⁹ Filippinere bruker ordet *giba* som betyr å totalødelegge.

kan gjelde arbeidsforhold og boligforhold. I den ikke-formelle sektoren er slike forhold ikke registrert, og dermed vanskelige å få oversikt over.

Kultur:

Ordet kultur kommer av de latinske ordene *cultura* og *cultus* som kan oversettes med å dyrke jorda, og å dyrke gudene.⁶⁰ Øyvind Dahl sier at kultur er koder i bakhodet, eller referanserammer som man bruker bevisst eller ubevisst til å kode og avkode budskap i kommunikasjon. Kultur kan være både kodene vi bruker i kommunikasjon, og et dynamisk felt, eller meningsfelleskap som skapes mellom mennesker.⁶¹ I denne studien ser jeg på kultur som det som gjør kommunikasjon mulig.⁶²

Naturlig vekst:

En by har naturlig vekst når det er flere innbyggere som blir født enn som dør.⁶³

Vekst ved migrasjon:

En by har vekst ved migrasjon når det er flere mennesker som flytter til byen, enn som flytter fra, eller dør.⁶⁴

⁶⁰ Dahl, Øyvind. 2001. *Møter mellom mennesker. Interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS: 55

⁶¹ Dahl Øyvind 2001: 61-62

⁶² Eriksen, Thomas Hylland. 1994. *Det tapte kulturelle øyriket. Kulturelle veikryss*. Oslo: Universitetsforlaget: 23

⁶³ UN-HABITAT 2008: 24

⁶⁴ UN-HABITAT 2008: 24

2.2 Metode

Feltarbeid og litteraturstudier er grunnlaget for denne studien. Feltarbeidet har blitt utført i slumområdet Labajan, i Antipolo City, utenfor Manila på Filippinene. Jeg har bodd i Manila tidligere, og kan en del av språket. Derfor var det naturlig for meg å velge en slumbosetning i Manila fremfor en slumbosetning i en annen by.

I feltarbeidsfasen har jeg brukt kvalitative metoder for å samle inn empirisk data. Jeg spredte mine ti uker med feltarbeid utover ett semester, og jobbet samtidig med litteraturen som studien bygger på. Deltakende observasjon, samtaler og semistrukturerte intervju har vært hovedmetoder i feltarbeidsfasen. Det er umulig å beskrive observasjoner og inntrykk presist fordi språket har begrensninger. Det verbale kan ikke gjengi lyder, lukter og synsinntrykk. Innsamlet data er bearbeidet, kategorisert, tolket og analysert. Økt forståelse og kunnskap er resultatet av en aktiv prosess med observasjon og tolkning. Jeg har anonymisert alle informantene, også de som jeg fikk tillatelse til å sitere med fullt navn. Informasjonen jeg har fått, har jeg tolket ut fra de referanserammene jeg har, slik også innbyggerne i Labajan har tolket meg gjennom sine referanserammer. Mine informanternes beretninger hjalp meg å forstå deres erfaringer. Da jeg begynte feltarbeidet antok jeg at det kun var en person som eide Labajan. Situasjonen i Labajan var mye mer kompleks enn det jeg fra mitt norske ståsted kunne ha forestilt meg på forhånd. Jeg fikk interesse for de uklare eierforholdene og de ulike strategiene foreningene i Labajan brukte for å sikre sine boforhold.

Jeg kjente ikke noen i Labajan da jeg kom, og valgte derfor å ikke bosette meg der. Det var ikke trygt. Dersom feltarbeidet hadde hatt lenger varighet, ville jeg sett meg om etter et sted å bosette meg i slummen. De første to månedene bodde jeg med en venninne som passet huset for en amerikansk-filippinsk familie som var på langferie i USA. Huset deres var i gåavstand til Labajan. Av sikkerhetsmessige grunner, lar familien være å fortelle ukjente hvor de bor. Mange av innbyggerne i Labajan kjente til familien. Dermed kunne jeg ikke svare på spørsmålene fra innbyggerne om hvor jeg bodde. Jeg svarte at jeg bodde ulike steder, sov litt hos venner både her og der. Dette var et hinder for å komme inn på folk, de merket at jeg ikke stolte på dem. Da jeg og min mann senere flyttet til nabobyen, kunne jeg si at vi bodde i Marikina, det ble ikke forventet at jeg spesifiserte hvor i Marikina.

2.3 Etablering av kontakter

Jeg har venner som er kjent i Labajan, og de presenterte meg for 2 av lederne i Labajan for å spørre om tillatelse til å drive feltarbeid. Lederne var interesserte i forskningsarbeidet mitt, og det var uproblematisk å få tillatelse. Jeg ble senere informert om at det er en tredje leder i Labajan, og ble så introdusert til han. Alle lederne fikk skriftlig og muntlig informasjon om feltarbeidet. Jeg prøvde å være åpen om forskningen med alle, men det var umulig å informere alle om alt. Jeg holdt lederne oppdatert på hvordan det gikk med feltarbeidet, og fikk dermed til et godt samarbeid med dem. Dette var hensiktsmessig fordi de spredde informasjonen og korrigerste andre innbyggere når de ikke forstod hva jeg drev med.

I starten brukte jeg mye tid på å sitte utfor Celys hus. Der satt jeg og drakk kaffe eller brus mens jeg småpratet med de som kom og gikk. Cely har en liten butikk, og et sted hvor man kan sitte. Etter kort tid kom jeg i kontakt med en del av Celys venner som jobbet med å få kjøpe eiendommen Labajan ligger på. Jeg ble i løpet av en ukes tid invitert med på rettssaker, møte med borgermesteren i byen og mer. I begynnelsen tenkte jeg at jeg var heldig som fikk så mye informasjon med så tidlige i feltarbeidsfasen. Etter hvert skjønnte jeg at det var splittelse mellom befolkningen i Labajan. Jeg hadde antatt at det var i alle innbyggernes interesse å nå frem i en sak hvor de kunne kjøpe eiendommen sammen. Da jeg skjønnte at jeg hadde tatt feil, gikk jeg inn for å fortelle at jeg var en student som ikke ville ta side med noen. Tvert om ønsket jeg å høre om de ulike delene av Labajan. Jeg fortalte at min mann hadde vokst opp i et slumområde i Lima, og at det var viktig for meg å lære mer om slumbosetninger. Dette ble tatt veldig godt i mot. Å lære om livet til vanskeligstilte, ville ha verdi for mitt eget familieliv.

2.4 Språk og kommunikasjon

Jeg hadde bodd i Manila i omtrent 3 år før jeg begynte å studere. I denne tiden lærte jeg meg en del tagalog, språket som snakkes i Manila. Jeg lærte også mye om ikke-verbal kommunikasjon på Filippinene. Konteksten er viktig for forståelsen av en situasjon. Måten jeg forholdt meg til innbyggerne i Labajan bygget på kunnskapen og erfaringen jeg hadde. Jeg gjennomførte alle intervjuene på tagalog, dette var en døråpner for meg. Folk åpner seg, og forteller mer når de kan snakke på sitt eget språk. De fleste filippinere kan en del engelsk, men mange er flaue over å snakke, redde for å si noe feil og virke dumme. Dette gjelder spesielt de fattige, som ikke har fullført skolegang, og dermed ikke har lært engelsk grundig.

At jeg gjorde en innsats for å prate tagalog, gjorde at innbyggerne også gjorde en innsats for å forklare på engelsk dersom det var noe jeg ikke forstod. Stemningen ble avslappet da vi kunne åpne samtaler med å diskutere ord og uttrykk.

Jeg oppfattet sannsynligvis ikke alle nyansene i det jeg ble fortalt. Jeg klarte heller ikke å utdype alle spørsmålene i like stor grad som jeg kunne ha gjort dersom jeg pratet norsk eller engelsk. Jeg mener likevel at jeg vant på å komme alene, uten tolk, og utføre feltarbeidet på informantenes språk.

Det har vært en utfordring å oversette intervjuene, fordi en del begrep og uttrykksmåter er vanskelige oversette til norsk eller engelsk. Informantenes beretninger er fortalt muntlig, og har derfor en løs form. Flere av historiene ble ikke fortalt kronologisk, men fortalt slik at det viktigste, eller vanskeligste, ble sagt først. Dette har gjort det utfordrende å skrive ned utdrag fra intervjuene slik at det gir mening for leseren. Sitater fra intervjuene er gjengitt så presist som mulig, men i noen tilfeller har jeg endret litt på rekkefølgen av det en informant har fortalt for å skape sammenheng, og gjøre materialet lettere å lese. Alle sitater fra intervjuene vil være oversatt til norsk. Sitater fra litteraturen vil være på originalspråket, norsk eller engelsk.

2.5 Intervju

Jeg intervjuet 38 personer i perioden 26. juni 2008 til 05. desember 2008. Et par av personene hadde jeg oppfølgingsintervju med. De fleste intervjuene ble holdt i informantenes hus, men noen ble holdt ute på fellesarealer. Intervjuene var semistrukturerte. Jeg hadde med meg en intervjuguide som var utarbeidet på forhånd. Intervjuguiden inneholdt hovedtemaer og spørsmål til hvert tema. I tillegg hadde jeg ekstra spørsmål til lederne i området. Under hvert intervju presenterte jeg innledningsvis hvem jeg var, formålet med feltarbeidet, og etiske retningslinjer slik som at jeg ville anonymisere informasjonen. Under noen intervju stilte jeg spørsmålene mine et etter et, andre intervju fikk en løsere struktur hvor jeg styrte samtalen inn på bestemte temaer. Noen personer var mer stille enn andre og trengte flere spørsmål for å fortelle, mens andre pratet fritt. Intervjuene var alltid avtalt minst en dag på forhånd. Noen bad meg om å komme for å intervju dem, og stilte seg nærmest i kø for å få en avtale, andre takket nei til å la seg intervju. Jeg ble ved flere anledninger oppfordret til å komme innom ved en annen anledning for *chica lang* (småprat). Noen dager satte jeg meg på fellesarealer

og pratet med de som kom og gikk. På denne måten fikk jeg uformelle samtaler, og intervjuavtaler.

I begynnelsen registrerte jeg intervjuene ved hjelp av lydopptaker fordi jeg antok at denne ville være mindre forstyrrende enn om jeg tok notater. Det viste seg at informantene ble nervøse av at jeg tok opp alt som ble sagt. Dessuten ble intervjuene stadig avbrutt av barn, kreditorer og andre som kom innom. Støy fra Marcos Hi-way gjorde det vanskelig å lytte til lydopptakene i ettertid. Jeg begynte derfor å ta notater istedenfor, og informantene virket mer avslappet med dette. De ville ofte se på det jeg skrev, og hjelpe meg med stavefeil. Jeg fikk da kvalitetssikret informasjonen fordi jeg fikk informantenes godkjenning av det jeg skrev. Dette fungerte som en form for respondentvalidering.⁶⁵

Jeg fordelte tiden mellom de ulike områdene av Labajan. Menneskene i det ene området var svært ivrige etter å la seg intervju og det ble til at jeg brukte noe mer tid der. Dette kan ha blitt oppfattet som om jeg hadde sterkere sympati med den ene siden, og kan ha påvirket informasjonen jeg fikk. Kvinnene var mer tilgjengelige på dagtid i Labajan enn mennene. Jeg ble frarådet å være i Labajan etter mørkets frembrudd, og tok dette rådet til følge. Jeg har hovedsakelig fokusert på de som var villige og tilgjengelige til å la seg intervju. Resultatet er at jeg har intervjuet flest kvinner. Jeg ble fortalt at mennene var på jobb, eller ute på noe på dagtid. Likevel var det mange som sa at arbeidsledigheten var høy. Jocano Landa forklarer at hjemmet blir sett på som kvinnens arena og at det kan være viktig for mennene å ikke oppholde seg der på dagtid.

*The preference of the males to stay in the street rather than at home is largely influenced by the fact that the home is for private affairs. Moreover, the home is perceived to be the female's domain. It is the woman who is supposed to have the last say in matters pertaining to domestic activities. A man who often stays at home is therefore considered effeminate by his peer group. He is labeled 'under the saya (under the skirt, hence, hen picked). This is why most males do not stay at home too long or too frequently. To be a man is to be out in the streets, an active participant in community affairs. A person who spends most of his extra time talking with others in the street is considered neighborly; he is a good mixer and is, therefore, friendly.'*⁶⁶

Dette kan være en forklaring på hvorfor jeg sjeldent hadde muligheten til å intervju menn. Mennene var nesten daglig samlet i grupper ute på fellesarealer, ofte spilte de kort, pratet og drakk. Jeg ble fortalt at de hadde et viktig møte.

⁶⁵ Hammersly M. & Atkinson P. 2004. *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS: 256

⁶⁶ Jocano, Landa F. 1998:44-45

2.6 Mine roller

Samspillet mellom feltarbeider og informanter har innvirkning på den informasjonen en feltarbeider får tilgang til. Feltarbeideren har noen forestillinger om hva han eller hun møter i felten, og informantene har noen tanker om hvem feltarbeideren er før de har blitt kjent. Slike forforståelser har innvirkning på hvordan en tar fatt på feltarbeidet og hvordan en blir møtt. I felten får feltarbeideren tilskrevet ulike roller. Rollene kan endre seg underveis, en har som regel mer enn en rolle i løpet av et feltarbeid. En feltarbeider påvirker miljøet han eller hun jobber i. Informantene vil innrette seg etter det de tror feltarbeideren ønsker av dem, eller etter hva de selv ønsker eller forventer av henne. I begynnelsen trodde informantene mine at jeg var en del av en misjonsorganisasjon. Innbyggerne prøvde å plassere meg innenfor de kategoriene de kjente til, og de hvite som pleide å besøke området tilhørte stort sett misjonsorganisasjonen. Mange trodde at jeg hadde innflytelse over hvilke barn som fikk være med i et bestemt skoleprogram og fortalte meg uoppfordret hvor mange barn de hadde, hvor mange som gikk på skole allerede, og hva foreldrene tjente eller ikke tjente. Etter hvert som jeg fikk fortalt hva jeg drev med ble jeg ikke lenger spurt om skoleprogrammet. Som feltarbeider ønsket jeg å være tydelig i min kommunikasjon om hvem jeg var og hva motivet mitt for å være der var. Jeg prøvde å være bevisst påkledningen min da jeg oppholdt meg i slummen. Jeg ønsket å kle meg anstendig, og nøytralt. Det var viktig for meg å underkommunisere at jeg hadde mer ressurser enn mine informanter. Det var også viktig at jeg i minst mulig grad fremsto som et ransobjekt. Jeg fikk likevel kommentarer på at jeg ikke burde ha på meg giftingen min, da noen kunne bli fristet til å stjele den. På samme tid fortalte innbyggerne meg om voldtekter som hadde skjedd, og at det var noe tryggere å vise tydelig at jeg var gift.

Mange var forundret over at jeg som kom fra et rikt land, ville studere deres liv. Jeg ble stadig advart mot å være alene i Labajan, ”noe dårlig” kunne lett skje meg. Jeg var hvit, rik og alene. Jocano Landa forteller fra sitt feltarbeid i slummen i Manila at det var svært vanskelig å vinne tilliten til mennesker i slummen. Man må bevise vennskap og lojalitet før man får tillit.⁶⁷ Jeg tok dette til følge og forventet å bli møtt med noe mistenksomhet. At det tok lang tid før noen ville nevne Guardians, og at det var en tredje leder i området, er eksempler på at jeg på tross av gode relasjoner, ikke hadde fullt tillit. Fattige mennesker som bor i overbefolkede områder har ikke muligheten til å trekke seg bort fra samfunnets øyne slik rikere mennesker kan. Det er ikke like enkelt å unnsnippe naboene, og privatlivet kan bli

⁶⁷ Jocano, Landa F. 1998:23

krenket.⁶⁸ Mangelen på privatliv kan også føre til behov for å beskytte seg selv og dermed til skepsis.

Jeg prøvde å vente med å be om tilgang til informasjon som jeg anså som sensitiv. Det viste seg at mine oppfatninger av hva som var sensitive data ikke nødvendigvis var informantenes oppfatning av sådan. Jeg antok at informasjon om eiendomsforholdene var sensitiv informasjon, men dette var innbyggerne ivrige etter å fortelle om. Det er mulig at grunnen til at jeg fikk så mye informasjon og invitasjoner fra Celys forening var et forsøk på å få meg til å ta deres side. Det var konflikten mellom foreningen til Cely og forening til John som var vanskelig å få informasjon om. Jeg ble ikke fortalt om konflikten mellom Cely og John før etter flere uker, i begynnelsen fikk jeg bare vite at det var to ledere i Labajan.

Lederne var villige til å gi meg informasjon, det virket også som de prøvde å få meg til å ta deres side. Cely sa aldri noe direkte i mot John, men omtalte medlemmene av Guardians som falske. John og hans kone sa flere ganger at jeg ikke burde prate så mye med Cely, de sa at hun ikke visste hva hun drev med, at hun løy. Innbyggerne fortalte at John og Cely ikke kunne prate sammen, at det var krig mellom dem. Det var flere ting Cely unnlot å fortelle meg før jeg selv spurte, slik som situasjonen med Guardians, og at det var en tredje leder, Marco, i Labajan. Det er ikke en selvfølge at lederne i Labajan visste om alt som skjedde i samfunnet deres, eller at deres vurderinger av situasjonen var korrekte.⁶⁹ Jeg ser med interesse på at jeg ble møtt med skjult skepsis, det understreker konflikten mellom foreningene.

⁶⁸ UN-HABITAT 2006:82

⁶⁹ Hammersly M. & Atkinson P. 2004:64

3 Tvangsutkastelser

3.1 Politisk og historisk bakgrunn

Politikk og historie spiller en viktig rolle i hvordan et lands fattige blir sett på, behandlet og hvilke muligheter de har. Derfor er det også stor forskjell på slumområder i ulike land. I Kenyas hovedstad, Nairobi, er det flere store slumbosetninger. I kolonitiden var det kun kolonimakten som hadde tillatelse til å bo i selve byen.⁷⁰ Afrikanere som hadde fått tillatelse til å komme til Nairobi for å jobbe i byggebransjen måtte bosette seg i brakker i utkanten av byen. Kibera er et slikt område, og til dags dato en stor slum. Fra kolonitiden har det vært ulovlig å bygge noe som kan regnes som permanente strukturer i Kibera.⁷¹ Resultatet er at Kibera forblir underutviklet. Offisielt sett eksisterer ikke Kibera og en av innbyggerne uttrykker det slik:

*The problem here is land... The government claims the land is forest. When they come to ask for votes from the forest, we are suddenly changed from trees to people. But legally we are just trees.*⁷²

I Mumbai kan squatterfamilier som eier sitt hus, og kan bevise at de har bodd der siden januar 1995, få et nytt hus gratis dersom myndighetene bestemmer seg for at de skal bygge noe annet på dette området.⁷³

I land som har vært kolonisert vil det være en sterk elite som ofte eier store deler av jorda. Fattige utgjør en stor del av stemmene ved et valg. Mange opplever at politikerne gjør noe for de fattige rett før et valg for å vinne deres gunst og deres stemmer.

3.2 Historie og politikk på Filippinene

Filippinene har vært kolonisert av spanjolene, japanerne og amerikanerne, og ble uavhengig i 1946. Den spanske tiden på Filippinene forsterket de sosioøkonomiske forskjellene som eksisterte før kolonitiden mellom landeiere og de landløse. Samfunnet før kolonitiden var kvasi-føydalt og bestod hovedsaklig av to klasser; minoriteten av landeiere som var høvdinger

⁷⁰ Neuwirth, Robert 2006:92

⁷¹ Kramer, Mark 2006:57

⁷² Neuwirth, Robert 2006:99

⁷³ Neuwirth, Robert 2006:115

og aristokrater, og majoriteten av landløse bønder.⁷⁴ Den romersk-katolske kirken tok store landområder til jordbruk, og kontrollerte Filippinene på den måten. Amerikanske kolonister tillot elitefamiliene å beholde makten etter andre verdenskrig.⁷⁵ Når kirken etter hvert mistet noe av sin makt, overtok mektige familier landområdene. Eliten opprettet industrielle og kommersielle bedrifter. Mesteparten av landområdene fortsatte dermed å være eid av eliten, den romersk-katolske kirken, og adelen.⁷⁶

Den amerikanske kolonistaten introduserte et skille mellom offentlig uavhengelig eiendom og privateid avhengelig eiendom. I prosessen har innfødte i fjellområdene blitt fratatt sine forfedres land. Fra 1946-1972 fortsatte staten å holde på dette vestlige eiendomssystemet. Eliten var organisert i to politiske parti som alternerte på å ha den politiske makten på nasjonalt nivå. Måten den ene gruppen gjentok makten på, var etter neste valg å frata den andre gruppen dens eiendomsrettigheter. Eliten forhindret muligheten for valgtap ved å ikke respektere eiendomsrettighetene til rivalene. President Marcos monopoliserte den politiske makten gjennom *martial law* i september 1972, og fortsatte med å krenke eiendomsrettighetene til hans politiske opponenter.⁷⁷

En studie fra 2004 viser at 60 % av representantene i kongressen hadde slektninger blant de stemmevalgte representantene, et tall som har økt siden 1986 når demokratiet tok over for diktaturet.⁷⁸ Dagens politiske situasjon er preget av korrupsjon og kameraderi. Nåværende president Gloria Macapagal-Arroyo er datter av tidligere president Diosdado Macapagal, og er i slekt med flere politiske ledere.

Filippinene har et sårt eiendomsrettssystem. Hvis eiendomsrettighetene til eliten ikke har blitt beskyttet, hvordan kan en da forvente at eiendomsrettighetene til de som har mindre makt skulle være sikre?⁷⁹

The land administration in the Philippines is considered to be one of the most complex systems in Asia and is consequently plagued with institutional defects, inconsistencies, corruption and unworkable practises. These defects include: multiple land administration agencies, multiple land administration laws, multiple land titling processes, multiple standards for surveying and mapping, multiple forms of certificate of title, multiple steps

⁷⁴ Tadem Encarnacion Teresa S. & Morada Noel M. 2006. *Philippine politics and governance. Challenges to democratization & development*. Quezon City: Department of political science, University of the Philippines Diliman:2

⁷⁵ Kramer, Mark 2006:38

⁷⁶ Tadem Encarnacion Teresa S. & Morada Noel M. 2006:3

⁷⁷ Garcia R.K. et al. 2008:128-129

⁷⁸ Kramer, Mark. 2006:38

⁷⁹ Garcia R.K. et al. 2008:130

for transfer, multiple standards for land valuation, multiple agencies undertaking valuation, and multiple taxes on land ownership and transfers. Predictable, these defects also offer multiple opportunities for corruption. These pathologies often lead to several problems including long and expensive delays to secure land titles and the proliferation of fake titles. Separate estimates indicate that more than half of all landed property lacked clear titles. De Soto called these assets 'dead capital' since they could not be used as collateral for loans in the formal credit system.⁸⁰

Resultatet av å ha for mange avdelinger og organer involvert i eiendomsadministrering, alle støttet av ulike lover, er forvirring, overlappende funksjoner, og lange byråkratiske prosesser og forsinkelser. Det fins to legale prosesser for å få eiendomsskjøter på Filippinene, en administrativ og en juridisk. Slik kan en eiendom ha flere eiere, fordi to ulike, gyldige skjøter kan bli utstedt.⁸¹ Hierarkiet av eiendomsretter over privat eiendom leder til flere komplikasjoner. Mange av rettighetene er for et spesifikt og midlertidig bruk. Det er et stort ikke-formelt eiendomsmarked på Filippinene. Dersom eiendomsforhold er formelt registrert er verdien på transaksjonen ofte ikke gitt, eller falsifisert, for å minske skatter og andre avgifter. Dette gjør det problematisk for staten å få inn eiendomsskatt som trengs for å utvikle offentlig infrastruktur og offentlige tjenester.⁸²

Prisen på land, spesielt i de urbane områdene, har økt fort og jevnt. I 1990-årene steg prisen på eiendommer i businessdistriktet i Manila med 50 % årlig. Det økende gapet mellom stigende landpriser og stagnering av urban inntekt spiller en sentral rolle i økningen av urban fattigdom. Sikre boforhold er blitt vanskeligere å oppnå. De fleste urbane fattige er squattere, og bor i ikke-formelle bosetninger.⁸³

3.2.1 The Community Mortgage Program

For å styre økningen av squattere har ulike politiske enheter utviklet flere strategier fra tvangsutkastelser og kriminalisering av squattere, til å starte bosettingsprosjekter. Fra 1975 til 1997 var squatting definert av loven som en kriminell handling med fengselsstraff eller bot som følge. I denne perioden var det mange tvangsutkastelser og omplassering av squattere til

⁸⁰ Garcia R.K. et al. 2008:131

⁸¹ Garcia R.K. et al. 2008:132-133

⁸² Garcia R.K. et al. 2008:133

⁸³ Garcia R.K. et al. 2008:143

områder 30-40 km utfor byen. De ble plassert i ekstremt overbefolkede boliger, eller rett og slett bare dumpet et sted.

Da Ferdinand Marcos ble avsatt som president i 1986 og Corazon Aquino tok over, ble det iverksatt nye tiltak for de fattige og for bøndene. *The Community Mortgage Program* (heretter CMP) ble opprettet i 1987, og var et av disse tiltakene. CMP er et slumoppgraderingsprogram som skulle gi fattige mennesker, som bor på offentlig eller privat jord uten sikre boforhold, tilgang til formell kreditt, og boliger til gunstige priser.^{84,85} Mellom 1989 og 2003 fikk 140 650 fattige familier sikre boforhold i 1126 lokalsamfunn, med en total låneverdi på 4404 milliarder filippinske pesos. Gjennomsnittslånet per hushold var 31 000 filippinske pesos⁸⁶. Tilbakebetalingsperioden er på 25 år, og har en statssubsidert rente på 6 %. Dette er i utgangspunktet et huslån, men prisen på eiendom i Manila er høy. Mange har måttet bruke hele lånet til å kjøpe en eiendom, og mangler da budsjett for å kjøpe bolig.⁸⁷

CMP var en suksess i Manila og andre byer på Filippinene, det oppfylte to ulike behov. Landeiere kunne selge de okkuperte eiendommene sine og gjenopplive død kapital. De måtte selge til reduserte priser, men uten de kostnadene og risikoene som følger tvangsutkastelser av squattere. Squatterne fikk anledning til å kjøpe seg sikkerhet fra tvangsutkastelser. Dessverre har ikke lokale fond og tilgjengelige ressurser klart å holde tritt med de økende prisene på urban eiendom. I tillegg svekkes effektiviteten til CMP av de samme byråkratiske utfordringene som alle andre program.⁸⁸ Nasjonale fattigdomsreduksjonsprogram møter de samme byråkratiske problemene som alle utviklingsprogram i landet. Myndighetene har ikke mulighet til, eller nekter, å ta tak i relasjonene mellom nasjonale og lokale lederskap.⁸⁹ Squatterne må forholde seg til intrikate byråkratiske system som sinker hjelpeprosessene, korrupsjon, kameraderi, og manglende finansieringsmuligheter.

Tilbakebetalingen av lån fra CMP er variable. Tilbakebetalingsevnen til et lokalsamfunn er knyttet til størrelsen, små bosetninger har større tilbakebetalingsevne enn store bosetninger.⁹⁰ Erhard Berner kommenterer skillet mellom de som kunne betale og de som ikke kunne betale tilbake lånet sitt. Siden foreningen har et felles skjøte, og et felles lån, må de som har ressurser betale for de som ikke klarer å skaffe penger. Dette har ført til konflikter i lokalsamfunn. I noen tilfeller har de fattigste blitt tvungne til å selge seg ut og flytte.

⁸⁴ Garcia R.K. et al. 2008:143-144

⁸⁵ UN-HABITAT 2005:124

⁸⁶ Omtrent 3730 norske kroner

⁸⁷ UN-HABITAT 2005:124

⁸⁸ Garcia R.K. et al. 2008:144-145

⁸⁹ Garcia R.K. et al. 2008:74

⁹⁰ UN-HABITAT 2005:132

Kjøperne kommer vanligvis fra en rikere klasse.⁹¹ På tross av ulike tiltak fra myndighetens side, har antallet mennesker som bor i ikke-formelle bosetninger, fortsatt å stige.⁹² De fattige lar være å ta i bruk de ulike tilbudene.⁹³

3.3 Urbanisering

Urbanisering skjer enten ved at innbyggertallet i byer øker og byer vokser i areal, eller ved at landsbyer, små tettsteder, og jordbruksområder gradvis vokser til å bli tettsteder og byer.

Noen mennesker flytter til urbane områder, andre får områdene sine urbanisert.⁹⁴ De siste to tiårene har byer i utviklingsland vokst gjennomsnittlig med 3 millioner innbyggere i uken.⁹⁵ Det er store forskjeller på fattig og rik i byene.⁹⁶

Mennesker som flytter fra landsbygda til byen gjør dette fordi de ønsker et bedre liv. Helsetilbud, skoletilbud, og jobbmuligheter er bedre i byene enn på landsbygda. De fleste som flytter fra landsbygda til byen, flytter inn i slumområder. Til tross for at livet i slummen for mange er et liv i fattigdom, er det bedre enn å bli på landsbygda. I mange år ble slum betraktet som midlertidige bosetninger som ville forsvinne etter hvert som en by utviklet seg, og inntekten til slumbeboerne økte. Det viser seg at slumbosetninger har blitt permanente i flere bylandskap. Mulighetene for å gå på skole eller få jobb er større i byene. Det er også negative aspekter ved å bo i byen. Befolkningstettheten i mange slumområder gjør at menneskene er mer utsatt for sykdommer, stress, mangel på privatliv og overbefolkning.⁹⁷ Dessuten blir slumbeboere utsatt for trafikk og forurensing som medfører helseproblemer.

De fattige kårene på landsbygda har vært en av årsakene til at folk har flyttet fra landsbygda. Muligheten for betalt arbeid i byene har ført til at mange bønder flytter fra landsbygda til byen. Det er ikke nok jobber til alle som bor i byene, og dermed resulterer den konstante strømmen av folk til byene i at mange arbeider i den ikke-formelle sektoren.⁹⁸

Samfunnsstrukturer virker inn på hvorfor slumområder oppstår, hvor de oppstår og hvordan de fungerer. På tross av at slumområder kan se veldig like ut fra utsiden, er det store forskjeller på slumområder. Variasjonene kan bestå av flere faktorer, men en av dem er

⁹¹ Garcia R.K. et al. 2008:145

⁹² UN-HABITAT 2005:62

⁹³ Garcia R.K. et al. 2008:98

⁹⁴ UN-HABITAT 2006: viii

⁹⁵ UN-HABITAT 2008:15

⁹⁶ UN-HABITAT 2006:10

⁹⁷ UN-HABITAT 2006:20, 49

⁹⁸ Garcia R.K. et al. 2008:189, 228

slummens geografiske plassering. Det er forskjell på slumbosetninger i utkanten av byer, og slumbosetning som oppstår i en bys sentrum. Sentrumskjernen har ofte vært bebodd av rikere familier som har flyttet ut av sentrum for å få råd og plass til større boliger. Dermed vil gamle og forfalne bygninger bli overlatt til de mer vanskeligstilte.⁹⁹ Slum i utkanten av byer oppstår ofte fordi disse områdene mangler infrastruktur og gir mulighet for å bygge opp ”spontane nabolag”.¹⁰⁰ Livet i slummen, spesielt for de som er bosatt i utkanten av byene, kan være en sammensetning av ruralt og urbant liv. Tilflyttere tar med seg levemåter fra provinsene og lever disse ut i byene.

De fleste har ikke råd til å bosette seg andre steder enn i slummen når de flytter til byen. En bosetning som geografisk er i grenselandet mellom by og provins gir tilgang til dyrkbar jord.^{101,102} Urbanisering av slumbosetninger som ligger i utkanten av byene kombineres i noen tilfeller jordbruk eller fiske med annen næringsvirksomhet. Grensene mellom det rurale og det urbane blir utydeligere.¹⁰³ Mange av tilflytterne ser på livet i slummen som en mellomstasjon, og ønsker å flytte til bedre by-områder når de eventuelt får bedre råd.

Bønder og fiskere mister livsgrunnlagene sine dersom jordbruks- og fiskeområder blir overtatt av industrien. Forurensing er også en grunn til at jordbruks- og fiskeområder går tapt. Bøndene og fiskerne må da finne andre måter å tjene penger. Dermed intensifieres urbaniseringsprosessen.

Robert Neuwirth forteller at slumområdet Rocinha i Rio de Janeiro var en mellomstasjon mellom det rurale og det urbane. Etter hvert har kommersielle bedrifter startet franchiser i slumområdet. Dette ødela for små familiebedrifter. At verden ”fra utsiden” av slummen etablerer seg i slike områder kan også lede til utbygning av infrastruktur, økning i boligpriser, og økning i muligheten for slumbeboere til å komme inn på det formelle arbeidsmarkedet. Innbyggerne i slumområdet har døpt denne prosessen til *asphaltization*. Noen av innbyggerne uttrykte skepsis mot at større bedrifter utvidet sine næringsvirksomheter og etablerte seg i Rocinha.¹⁰⁴

I dag er det mange steder praktisk lettere å reise mellom landsbygd og by på grunn av at det er bygget bedre veier.¹⁰⁵ Bedret transportmuligheter gjør reisen fra landsbygda til byen enklere.

⁹⁹ UN-HABITAT 2003:17,18, 90

¹⁰⁰ UN-HABITAT 2003:18

¹⁰¹ UN-HABITAT 2006:20

¹⁰² Jocano, Landa F. 1998:61

¹⁰³ Davies, Mike 2006:9–10

¹⁰⁴ Neuwirth, Robert 2006:43

¹⁰⁵ De Soto, Hernando 2001:79

Ikke-formelle nettverk styrker kommunikasjon og handel mellom landsbygda og byene. De som bor på landsbygda hører om livet i byene, og har kontakt med folk som de håper kan gi dem betalt arbeid. Økte muligheter for transport, har vært en viktig pådriver for økonomisk vekst i utviklingsland. Mer enn halvparten av byene som vokser av økonomiske grunner, vokser fordi de investerer i veier, havner, flyplasser og andre transportstrukturer.¹⁰⁶

3.4 Drømmen om et bedre liv: å flytte fra landsbygda til byen

I Labajan bor det første, andre og tredje generasjons tilflyttere. De kommer fra ulike provinser. De aller fleste flyttet fra landsbygda i ung alder. Innbyggerne sier at de bor i Manila, selv om de bor akkurat på grensen mellom Manila og provinsbyen Antipolo. Informantenes beretninger bekrefter teorien om at mange drar til byene for å øke sine muligheter for et bedre liv, og at mange blir boende lenger i slumområder enn tenkt. De fleste kvinnene jeg pratet med drog til Manila som unge for å jobbe, og de fleste sluttet å jobbe da de giftet seg. Mange av innbyggerne har bodd i andre slumområder i Manila før de flyttet til Labajan. Da de første tilflytterne kom, var Labajan som en landsbygd i utkanten av Manila. De dyrket grønnsaker og ris der, samtidig med at de var nær nok Manila til å kunne tjene penger og benytte seg av offentlige tjenester. De fleste beskriver livet før de flyttet til Manila som svært vanskelig. Flere av informantene mine påpeker at på landsbygda er de avhengige av været for å få gode avlinger. Dessuten kan frukt og grønnsaker kun høstes et par ganger i året. Mulighetene for å tjene penger er i utgangspunktet små, og dersom det blir dårlig avling lider familien til neste sesong. Økonomisk sett kan to måneders arbeid i byen kompensere for ikke å ha hatt inntekt på et år på landsbygda.¹⁰⁷

Jeg skal gjengi tre av mine informanters beretninger om å flytte til byen. Arlene forteller historien om hvorfor og hvordan hun kom til Manila for mange år siden, Thess har vært i Manila i flere år, men har en gammel far på landsbygda, Pedro flyttet til Manila for 3 år siden, og pendler mellom Labajan og hjembygden.

Arlene:

Jeg kommer egentlig fra Davao. Vi har bodd i Manila i 40 år, men bare 30 år her i Labajan. Først bodde jeg ti år i Quezon city. Vi flyttet fra Quezon city fordi huset vårt ble rasert, myndighetene tilbød oss en ny bolig, men vi ville ikke bo der. Vi kunne ikke

¹⁰⁶ UN-HABITAT 2008:29, 32, 219

¹⁰⁷ De Soto, Hernando 2001:82

klart oss der, det var dyrt og veldig lite. Jeg var 14 år den gangen jeg begynte å tenke på å dra til Manila. Foreldrene mine bodde på fjellet, de drev en kaffeplantasje som de kunne høste av en gang i året, og en kokosplantasje hvor de kunne høste to ganger i året. I tillegg jobbet faren min på en gummiplantasje for en snill sjef. Vi var 6 søsken, og foreldrene våre tjente ikke nok til å sende oss alle på skolen, derfor sluttet jeg da jeg gikk ut 6 klasse. Det er grunnen til at jeg ikke snakker engelsk godt. Da jeg var 14, spurte min fars sjef om jeg gikk på skolen eller hadde noen barn. Han lurte på om jeg ville dra til Manila for å jobbe som barnepike og hushjelp. Jeg tenkte på mine søsken, og at jeg muligens kunne hjelpe dem med skolegang om jeg drog til Manila og jobbet. Min mor gråt og gråt, hun trodde at jeg skulle bli prostituert! Jeg lo bare av det, jeg var da for stygg til å jobbe som prostituert! Jeg insisterte på å få jobbe for sjefen til min far i Davao først. Jeg ville bidra med å spare til billetten til Manila. Den kostet 300 peso¹⁰⁸ den gang! Da barnet jeg passet i Manila ble større, fikk jeg jobbe i sjefens bakeri. Etter det giftet jeg meg og jobbet som syerske i to år. Da jeg fødte mitt første barn, sluttet jeg å jobbe. Mannen min jobber som maler. Han har sporadiske oppdrag, så noen ganger mangler vi penger. Det er fint å bo på landsbygda også, men det er svært vanskelig. Det er vanskelig her også.

Thess bor i byen for å tjene penger. Hun har kontakt med landsbyga gjennom sin far, hun er bekymret for at faren skal bli syk og trenge medisiner.

Thess:

Jeg er egentlig fra to provinser, jeg er født i Pampanga, men jeg vokste opp i Bataan. Eiendommen vår i Bataan er veldig, veldig liten. Vi har to vannbøfler som vi benytter oss av når vi jobber i fjellet. Vi planter ris og grønnsaker. Sist måned var jeg på besøk hos min far, jeg måtte bli i to uker fordi han er syk og har astma. Dessuten er han alene, han har ingen til å hjelpe seg med å stelle vannbøflene og det han planter. Livet er fint på landsbygda, men hvis det ikke er noe ris eller grønnsaker, så er det virkelig ingen inntekt heller. Et uvær kan ødelegge en hel avling, og da sliter man. Skulle ønske at det var mulig å få jobb der! Her er det lettere, du kan tjene litt penger selv om du bare vasker klær for noen. Man trenger alltid litt penger, selv om man har mat, for eksempel til medisiner.

¹⁰⁸ Omtrent 45 kroner

Pedros familie har en ikke-formell transport bedrift. Familien har mye kontakt med landsbygda. De har flyttet til byen for å tjene penger.

Pedro:

Det var slik at vi kom hit fordi vi trengte jobb, vi har vært her i tre år. Men vi bor egentlig ikke helt her. Vi bor på en måte også i Quezon provins. Vi har fremdeles et hus der, men det er her vi har levebrødet vårt. På landsbygda er det vanskelig å finne jobb, det er lettere her. Det finnes ingen arbeid der, her er det lett å finne en måte å få inntekt på. Slik som jeepnyen¹⁰⁹ vår, det er vår business. Annenhver uke drar vi til Quezon. Det er en stor forskjell mellom å bo på landsbygda og i byen. Det føles mye bedre å være på landsbygda, det er der slektningene våre er. Det er vanskelig å bo her, men det er vanskeligere å se pengene på landsbygda.¹¹⁰ På landsbygda er det masse grønnsaker. Maten er fersk og gratis. Her må en betale for absolutt alt, for strømmen, for huset. Men i provinsen trenger du bare et hus for å kunne leve. Hvis du ikke har penger her i byen så kommer du til å sulte, i provinsen er det alltid mat.

3.5 Sikre boforhold

Hernando De Soto beskriver eiendom som en abstrakt sfære, et representativt system for virkeligheten. Et eiendomsskjøte er ikke en direkte reproduksjon eller en kopi av en eiendom, men en representasjon av en eiendom. De Soto ser på eiendom som kapital, og når kapital blir satt inn i et system kan vi identifisere, utforske, kombinere, sammenligne og koble sammen ressurser. I vesten kan man få all tenkelig informasjon om en eiendom uten fysisk å ha sett den. Et slikt system gir økt sikkerhet ved transaksjoner, bedret kommunikasjonsflyt, og muligheten for at ressurser kan deles opp i andeler. Fattige mennesker i utviklingsland har eiendommer og hus, men er avskåret fra det formelle eiendomssystemet.¹¹¹

Eierskap blir tradisjonelt sett på som den sikreste formen for boforhold. Hernando De Soto argumenterer for at fattige skal få mulighet til å eie jorda de bor på ved at myndighetene sørger for at de får eiendomsskjøter. Eierskap vil frigjøre flyt av det De Soto kaller død

¹⁰⁹ Jeepny er en busstype som brukes på Filippinene. Den brukes både i kollektivtrafikken, eller kan leies privat. Pedros familie drev privat utleie m/sjåfør.

¹¹⁰ Innbyggerne i Labajan sa ofte "mahirap magkita iyong mga pera sa provinsiya" som betyr at det er vanskelig "å se" penger på landsbygda. Det vil si at det er vanskelig å skaffe inntekt. Det ble også sagt motsatt: "madali nakikita mga pera dito sa Maynila" –det er lett å se penger her i Manila. Flere ganger ble disse frasene forkortet til "det er vanskelig å se/det er lett å se".

¹¹¹ De Soto, Hernando 2001:45-62

kapital. Fattige mennesker vil da få mulighet til utvikling, tilgang til eiendomsmarkedet, samt mulighet til å ta opp lån.¹¹² Sikre eiendomsrettigheter er en måte å få inntekt på, og en drivkraft til å investere i teknologi og bærekraftig utvikling for fremtiden. Usikre eiendomsforhold holder de fattige i en sirkel av korttidstenkning hvor det er fokus på å overleve nåtiden, resultatet er korttidsløsninger.¹¹³

Sikre boforhold kan oppnås på to måter. *De facto* sikkerhet (*de facto legality*) er oppfattelsen eller opplevelsen av sikre boforhold. Noen kan oppleve å ha trygge boforhold uten at de er tilknyttet det formelle eiendomsmarkedet. *De facto* sikkerhet betyr at innbyggerne føler seg trygge på at de ikke vil bli tvungne ut på gata. *De jure* sikkerhet (*de jure legality*) er lovfestet sikkerhet om at en ikke kan bli tvangsutkastet.¹¹⁴ Robert Neuwirth mener at *de facto* sikkerhet er det som betyr noe for squattere. Dette uavhengig om de har et papir på at de eier eiendommene eller ikke.

De facto sikkerhet kan oppstå over tid dersom en bosetning ikke blir sanert, eller dersom det blir bygget infrastruktur til bosetningen.¹¹⁵ Innbyggerne og samfunnet rundt dem lever da som om bosetningen er permanent. Innbyggerne og samfunnet vil så investere i bosetningen. *De jure* sikkerhet kan oppnås etter at en bosetning har eksistert over tid. Dokumenter som registrering av stemme ved valg, kvittering på betalte regninger på strøm, vann, skatt og andre kvitteringer kan vise et visst nivå av *de facto* sikkerhet.¹¹⁶ *De facto* sikkerhet som bygger på slike dokumenter kan senere lede til *de jure* sikkerhet. Hvor sikre innbyggere føler seg på at de kommer til å bli ivaretatt av samfunnet har en direkte sammenheng med hvordan en eiendom blir brukt.¹¹⁷

Sikre boforhold, er i følge FN, det aller viktigste kriteriet for slumoppgradering.¹¹⁸ Det er større sannsynlighet for at innbyggerne i slumbosetninger vil investere i egne hjem dersom de er sikre på at de ikke kommer til å bli tvangsutkastet. Det er heller ikke sannsynlig at myndighetene vil investere i infrastruktur dersom det er fare for at området vil bli sanert. Et av problemene i slumbosetninger er at eierforholdene kan være uklare. Det er ikke nødvendigvis slik at en vet med sikkerhet hvem som eier et område. Dersom eierforholdene

¹¹² De Soto, Hernando 2001

¹¹³ Garcia R.K. et al. 2008:127

¹¹⁴ UN-HABITAT 2006:94

¹¹⁵ UN-HABITAT 2003:83

¹¹⁶ UN-HABITAT 2006:94

¹¹⁷ UN-HABITAT 2003:168

¹¹⁸ UN-HABITAT 2003:92

er uklare, vil det også være vanskelig å finne noen som vil investere i, eller støtte, byggeprosjekt.¹¹⁹

Leietakere har i mange land sikre boforhold selv om de ikke eier eiendommen de bor på. Robert Neuwirth stiller seg kritisk til De Sotos teorier. Han mener at det er problematisk å dele ut eiendomsskjøter til mennesker som lever i den ikke-formelle sektoren. Hvem skulle da få boligen dersom en familie har bygget den, men solgt rettighetene til taket til en annen, som igjen har bygget sin bolig på taket, og muligens solgt sine *takrettigheter* til en annen?¹²⁰ Disse selges eller leies ut billig.¹²¹ Mangel på byggetillatelse, eller mangel på godkjent byggeform kan gjøre at en bosetning er ulovlig, og at innbyggerne kan tvangsutkastet. I den formelle sektoren er det formelle rettigheter som sikrer salg, utleie, utbygging, utvikling, arv av eiendom. I den ikke-formelle sektoren selges, leies, utbygges, utvikles og arves hus/eiendommer, men uten den sikkerheten som finnes i den formelle sektoren.¹²² Slumområder hvor det ikke er plass til mer utbygging, har økning i innbyggertallet ved at flere leier rom.¹²³ Leietakere i slumområder vil tape på utdeling av eiendomsskjøter.¹²⁴ På det ikke-formelle markedet selges ikke-formelle rettigheter til et hus/deler av hus.¹²⁵

3.6 Tvangsutkastelser

Myndigheter er i økende grad intolerante mot urbane fattige. Dette på grunn av økende press på nasjonale og lokale myndigheter til å forskjønne og rydde opp i sine byer for å konkurrere i det globale markedet. Forskjellen mellom fattig og rik blir større blant annet fordi prisene på eiendom i byområder øker drastisk. Dette presser de fattige til byenes yttergrenser, hvor det er minimalt med infrastruktur og offentlige tjenester.¹²⁶ Internasjonale selskap øker etterspørselen etter eiendom til bedrifter og private hjem. Internasjonale ansatte øker også etterspørselen etter bestemte restauranter, butikker, og kulturelle tilbud. Dette legger press på myndighetene til å utvikle bydeler med høy standard på bygg, veier og sikkerhet for at landet skal kunne delta i den globale økonomien. Behovene til den lokale befolkningen blir

¹¹⁹ Kramer, Mark 2006:103

¹²⁰ Neuwirth, Robert 2006: 43

¹²¹ UN-HABITAT 2003:92

¹²² UN-HABITAT 2006:94

¹²³ Neuwirth, Robert 2006:287

¹²⁴ Davies, Mike 2006:80–81

¹²⁵ Garcia R.K. et al. 2008:146

¹²⁶ UN-HABITAT 2006:92

nedprioritert til fordel for eliten. Myndighetene ser for seg at når de kan tiltrekke seg investorer så vil fordelene med dette etter hvert dryppe ned på resten av samfunnet¹²⁷

Å bli tvangsutkastet fra sin egen bolig er den mest ekstreme konsekvensen av å ha usikre boforhold. Forskning fra 60 land viser at 6.7 millioner mennesker har blitt tvangsutkastet fra sine hjem mellom 2000-2002. Mellom 1998 og 2000 ble 4.2 millioner mennesker tvangsutkastet fra sine hjem. Mange blir tvangsutkastet uten å bli informert om at det kommer et saneringsteam på forhånd.¹²⁸ I ikke-formelle bosetninger vil innbyggerne, som lever under et psykisk press på grunn av daglig usikkerhet, ikke investere i sine egne hjem når det er en sannsynlighet for at de kan bli tvangsutkastet.¹²⁹ Det er ikke uvanlig at familier sover under åpen himmel i et saneringsområde, uten mat og andre nødvendigheter. Kvinner og barn er spesielt sårbare under slike omstendigheter. Det er blitt rapportert om voldtekter og drap i forbindelse med tvangsutkastelser. Når folk blir tvangsutkastet, mister de ikke bare sine hus, som de har investert i, men også sine personlige eiendeler. Tvangsutkastelser og saneringer ødelegger ikke bare hjem, men også hele lokalesamfunn, dette kan føre til uroligheter og usikkerhet. Tvangsutkastelser resulterer i at folk mister inntekten i en periode, og det kan få store ringvirkninger i den ikke-formelle økonomien.¹³⁰

Innbyggerne i Labajan har opplevd tvangsutkastelser flere ganger. De forteller at tvangsutkastelsene har vært brutale. De har blitt fratatt eiendeler. Jonah bor i en liten leilighet på bakkenivå i samme hus som John. Hun er den eneste jeg pratet med som sa at hun hadde blitt vant til tvangsutkastelsene, og ikke var så redd lenger.

Konsekvensene er store for oss, vi må tenke på hvor vi kan komme til å bygge på nytt. Etter en tvangsutkastelse er du først glad for at du ikke er død, i neste øyeblikk lurert du på hvor du skal sove i natt. Du kan ikke dra fra stedet, fordi du først må rydde opp. De har ikke gitt oss noe nytt sted vi kan flytte til, myndighetene altså. Det er et stort problem for oss. Vi prøver å finne løsninger sammen med barangay capitanen. Vi har opplevd flere raseringer. De første gangene var vi veldig redde og gråt. Vi forstod ikke hvorfor noen kom og gjorde dette mot oss! Vi skjønnte ikke hvordan systemet fungerte, men nå vet vi mer. Når en sanering er over flytter vi bare tilbake igjen uansett. Vi er ikke så redde lenger. –Jonah, mor til seks barn.

¹²⁷ Kramer, Mark 2006:42

¹²⁸ UN-HABITAT 2006:92

¹²⁹ Kramer, Mark 2006:103–104

¹³⁰ UN-HABITAT 2006:92

Tintin bor rett ved Marcos hi-way. Tidligere bodde hun mer sentralt i Labajan, men mistet det hun hadde investert i da området ble sanert. Hun har mistet sin mann, og har vært alenemor i flere år. Nå er den eldste datteren gift. Tintin er svært bekymret for hvordan livet i slummen har påvirket barna hennes. Hun ønsker at barna skal kunne gå på skole, og ha tilgang til helsetjenester. Hun liker ikke at barna har vært vitne til volden under tvangsutkastelsene.

Etter tvangsutkastelsen måtte vi bygge oss et lite skur, det regnet forferdelig og alt ble vått. Vi kunne ikke jobbe på en uke, nei mer enn det, to uker uten inntekt. Vi måtte bygge opp et hus igjen. Konsekvensene var store for oss. Det er vanskelig å bo her, vi har ingen sikkerhet. Hvordan kan vi bygge ut og investere i husene våre når de kan komme når som helst og jevne alt med jorda? Materialene vi hadde spart opp tok slutt, og jeg orker ikke å begynne å samle på materialer igjen. Vårt hus var mye finere før sist rasering. Jeg gjorde alt jeg kunne for å få et fint hjem, jeg jobbet hardt. Før var huset vårt bygd av sement. I løpet av en dag jevnet saneringsteamet huset med jorden. Min drøm ble knust. De hadde rettskjennelse. De hadde med seg militæret. Vi holdt oss der på andre siden. Det var der vi leide den gangen. Etter raseringen kjøpte jeg rettighetene til dette stedet og flyttet hit

Jeg tok barna med meg til Pangasinan provins etter den ene raseringen, jeg ville ikke at de skulle oppleve all volden. Da mannen min døde flyttet vi likevel tilbake hit. I provinsen er det ingen jobber, og det er langt for barna å gå til skolen. Problemet i byen er at du må betale for transport til og fra skolen, pluss at barna må ha skolemat. Barna vokser opp bitre, det er ikke bra for dem, de vokser opp sinte. De forstår ikke hva som skjer, hvorfor noen kaster oss ut på denne måten. Når det er rasering gjemmer vi barna inne. Det er steinkasting mellom de ulike partene. Vi blir syke av raseringene. Ungdommene har ikke noe å gjøre på, de henger bare i området. De vokser opp med et stort sinne. -Tintin, mor til fire barn, bestemor til en gutt

Thess er også bekymret for barna når det er rykter om tvangsutkastelser og raseringer.

Når det går rykter om ny rasering får vi vondt i hodet. Stakkar barna. Vi kan ikke sende dem på skolen når vi frykter at det vil komme en ny tvangsutkastelse. Vi flyttet hit fordi vi opplevde brann, jordskjelv og flom der vi bodde før, og når vi kom hit var det rasering etter rasering! -Thess

Moni opplevde at saneringsteamet tok tingene deres. Hun var svært oppbrakt over måten hun og familien ble behandlet på. Tidligere hadde hun opplevd en tvangsutkastelse i jule- og nyttårstiden, hun synes det var hensynsløst å utføre en tvangsutkastelse i en høytid. Hun forteller også hvordan innbyggerne prøvde å bekjempe saneringsteamet med våpen.

Situasjonen da husene våre ble rasert var stygg. Noen gråt. Vi prøvde å hjelpe hverandre. Det kom et "demolitionteam". Uansett, det ble kastet steiner frem og tilbake mellom oss og dem. Den siste raseringen var spesielt vanskelig. Det var ren trakassering mer enn noe annet. Det regnet ute. Vi prøvde å raske med oss alle tingene våre og forflytte oss til andre siden av veien. Men de kom og tok tingene våre, noe ødela de, noe tok de. Det var en alvorlig situasjon. Vi fylte syre i tomme egg og kastet det på de som raserte husene våre. De hadde med seg skytevåpen. Jeg så sønnen til en av naboene bære rundt på en samuraikniv. Vi var veldig redde. Militæret som kom hit hadde med seg bulldoser. Men vi har bosatt oss her igjen likevel. Når det går rykter om nye raseringer blir vi redde. Vi lever i frykt, vi er alltid bekymret. Han som eier jorda er rik, vi har ingenting. Vi vet ikke hvorfor det er tvangsutkastelser. De kommer med et papir for å informere oss om raseringer, men vi vet ikke hva som kommer til å skje. Det er alltid raseringer her. -Moni

Arlene forteller at det koster innbyggerne mye penger hver gang det er trussel om tvangsutkastelse.

Det er konstant trusler om nye raseringer, og da må vi søke om TRO (temporary restraining order). Det koster penger hver eneste gang, vi må betale advokaten, og det er dyrt. Når det er slike trusler kan ikke folk gå på jobb eller skole, de må være hjemme og passe husene sine. Folk må være klare til å bære ut alt de ønsker å redde. -Arlene

Raseringene bryter ned det som har blitt bygget opp, både av boliger, men også av samarbeid med formelle instanser. Noen av innbyggerne har blant annet jobbet hardt for å få strøm til bosetningen. For å få strøm må en ha en adresse og en viss inntekt. Derfor er det ikke mange som har strøm på formelt vis.

Vi skammet oss når det var rasering. Vi fikk problemer med strømleverandøren. Vi gjorde alt for å få strøm, og når de raserte området måtte vi betale til strømleverandøren

igjen. Det gikk lang tid før vi klarte å komme på beina igjen, vi brukte stearinlys i en periode. –Lita, mor til to. barn

Tvangsutkastelsene øker konflikten mellom innbyggerne i Labajan fordi medlemmene i foreningene legger skylden på hverandre. Begge sider mener at dersom de andre hadde vært villige til å gjøre ting på deres måte, så hadde tvangsutkastelsen vært unngått. De beskylder hverandre for å være skyld i at noen fremdeles får tillatelse fra myndighetene til å sanere området.

3.6.1 Omplassering som strategi for slumoppgradering

Myndighetene er forpliktet til å finne et nytt bosted for squattere som tvangsutkastes fra myndighetenes eiendom.¹³¹

I Cavite utfor Manila er det områder hvor squattere fra Manila tidligere ble omplassert. De fikk tomt og støtte til å bygge hus. Over tid har de fattige squatterne solgt sine hus for å få penger til nødvendigheter som legebehandling, medisin eller skolegang. De har så flyttet til utkanten av omplasseringsområdet og bygget opp nye slumområder. Mennesker med mer inntekt og ressurser har kjøpt seg inn i området, og bygget ut boligene. Dette har hevet standarden på nabolaget, og flere har solgt sine hus for en god fortjeneste. Det har ikke gagnet alle å få tomt og hus fordi de ikke har hatt nok penger til livets opphold. Dermed har de vært tvungne til å selge.

Noen av innbyggerne i Labajan sier at myndighetene har tilbydd dem et sted utfor byen, men det er en time fra Manila. Andre innbyggere sier at det ikke har vært noe omplasseringstilbud. Cely sier at dersom Labajan var myndighetenes eiendom ville de være forpliktet til å finne et nytt bosted til dem, men siden det er privateid jord har de ikke fått et slikt tilbud. Flere andre forteller at de har fått tilbud, men at det er dyrt, og de må betale for det selv. Dessuten mister de inntekt og skoleplass om de flytter. Noen få familier sier at de har tatt i mot tilbudet, og sagt til myndighetene at de har flyttet. De har likevel blitt boende i Labajan. Dermed har de et hus utfor Manila som de kan flytte til om de skulle bli tvangsutkastet fra Labajan.

¹³¹ UN-HABITAT 2009:143

3.7 Slumområdet Labajan

Labajan er et slumområde; det er overbefolket, boligene er ikke slitesterke, og innbyggerne er i konstant fare for tvangsutkastelse. De fleste har tilgang på vann, og tilfredsstillende sanitære forhold. Flertallet av husholdene i Labajan har tre indikatorer på slumtilstand. Robert Neuwirth mener at ordet ”slum” er et belastet uttrykk. Vi forbinder ofte ”slum” med trengsel, kriminalitet, fare og andre negativt ladde ord. Å kalle noen for slumbeboere skaper avstand.¹³²

Jeg spurte innbyggerne i Labajan hvordan jeg burde omtale dem.

Slumbeboere, er veldig negativt ladet, dessuten er ikke Labajan egentlig en slum. -Cely

Jeg ble forklart at de virkelige slumområdene i Manila var på *Smokey Mountain*.¹³³

Definisjonen på boforholdene kan ha direkte betydning for hvilke rettigheter innbyggerne har, samt hvilke muligheter for hjelp de har. Innbyggerne ønsker å bli omtalt med verdighet og respekt, ikke som kriminelle mennesker. Innbyggerne i Labajan påpekte at både ”slum” og ”squatter” er ord med negative konnotasjoner. De foretrekker å kalle seg for nye settlere. Det har en mer positiv klang, men underkommuniserer den urettferdigheten de lever i.

Innbyggerne i Labajan kategoriserer også seg selv som *mga mahirap* – de vanskeligstilte.

Bhong var ansatt i et begravelser byrå som lå i utkanten av Labajan, langs Marcos hi-way. Han bodde ikke i Labajan, men i Marikina city. I begynnelsen av feltarbeidet tok han mye kontakt for å prate med meg, han spilte en sentral rolle i Celys forening. Etter to måneders tid, så jeg han ikke igjen. Jeg fikk vite at han hadde blitt tvangsutkastet fra sitt hjem i Marikina, og ingen visste helt hvor han flyttet til. Bhong var opptatt av hvordan innbyggerne ble omtalt.

Nei, nei, nei vi vil være litt forsiktige, det er egentlig ikke bra å kalle innbyggerne her for squattere. De har da ikke gjort noe galt. Det ordet er veldig negativt. Ingen vil høre på squattere. Nei, vi velger å kalle oss for nye settlere. Det høres bedre ut, og er mer riktig. Vi prøver å få til et liv her. Prøver å utvikle området. –Bhong

¹³² Neuwirth, Robert 2006:16-17

¹³³ *Smokey mountain* er en søppelhaug i *Tondo*, Manila. De fattigste av de fattige bygger sine skur på selve søppelhaugen, og tjener penger ved å lete etter salgbare objekter blant søppelet. Det har vært flere dødsfall knyttet til branner og søppeleir på *smokey mountain*. *Smokey mountain* har blitt presentert i flere TV-program verden over.

Labajan har utviklet seg i løpet av årene, og det har blitt tilgang på noe infratrutur. Arlene forteller om hvordan forholdene var da de først kom til Labajan for nesten 30 siden, og når de fikk vann.

Da vi først kom til Labajan var det avløpssystem her allerede, hvordan kunne vi levd uten det? Men vi hadde ikke vann, vi samlet regnvann i tønner. Vi måtte gå et stykke for å hente vann til dusjing, matlaging og drikke. Vannsystemet er ganske nytt, vi fikk det først i år 2000. Søppelet legger vi bare ut langs hovedveien, det kommer en søppelbil og plukker det opp hver dag. -Arlene

Innlagt vann er kun for de som har råd til å betale for det. Noen av innbyggerne har ikke råd, og kjøper da vann til en høyere pris fra naboer. Lita er en ung mor som leier et hus i Labajan. Det er hennes første hjem. Mannen har sporadiske oppdrag som maler.

Jeg har ikke mye å gjøre om dagene. Jeg er mye borte hos mor i Francisville. Det hender jeg vasker klær der. Vannet er så dyrt her, vi har ikke innlagt vann. Derfor må vi kjøpe Manila Water av naboen. Det koster en del. Lita

Noen av husene i Labajan er bygget med slitesterke byggematerialer som betong. De fleste av disse ligger i det område hvor mange av Guardianstilhengerne bor. Det er også rester etter betonghus i hele Labajan, disse er tidligere boliger som er blitt jevnet med jorden under tvangsutkastelser og saneringer. Mange hus er bygget opp av restmaterialer og søppel, slik som gamle trepinner, reklameskilt, metalleder, dekk, rissekker, tøybiter og plast. Dessuten er grunnen husene er bygget på, ustabil. Labajan ligger i en liten dal, grunnen består av grus, stein, søppelrester og jord. Det er vanskelig å gå mellom husene, stien er glatt. Dette forverres i regntiden. I Labajan er det flere familier som har små hus, ett eller to soverom og 5-10 familiemedlemmer. Pilar er den eneste jeg pratet med som bor alene. Hun bor midt i en bratt skråning, i et skur på omtrent 5m².

Det er vanskelig når det regner mye. Regnet renner inn i huset vårt. Dessuten er vi alltid redde for jordras. Pilar

3.7.1 Et splittet lokalsamfunn

Konflikten mellom foreningene preger befolkningen i Labajan. Flere av mine informanter var bekymret for at uenighetene mellom Cely og John resulterte i at ingen av dem fikk fremgang i saken for sikre boforhold. Cely og Johns beskylder hverandre for å prøve å få makt over hele Labajan ved å få godkjent en eier, og så kjøpe området av han. .

I begynnelsen av feltarbeidet fikk jeg vite at John hadde sagt at dersom jeg var kommet å kjøpe eiendom, så kunne jeg komme til han. Han hadde et stykke jord som han kunne selge til meg. Det var svært vanskelig for meg å få kontakt med John. I begynnelsen var han helt stille når jeg kom på besøk, og selv om han sa ja til å la seg intervju, så hadde han aldri tid. Jeg pratet likevel mye med hans kone, Selma. Hun oppsøkte meg flere ganger. Selma prøvde å advare meg mot Cely, og ba meg om å ikke prate så mye med henne. Selma poengterte at de var villige til å la meg få vite sannheten om Labajan. Selma og John har bodd i Labajan i 20 år, de har syv barn. John jobber som jeepny-sjåfør. Under intervjuet mitt med Selma sier hun først at det egentlig ikke er noen som eier Labajan, og etterpå forteller hun at de nå har klart å etablere en god relasjon med eieren. John forteller senere at det er et Guardiansmedlem som eier Labajan.

Den største utfordringen her i Labajan er at folk ikke har arbeid. Foruten om det så er det saken om jorda som gir oss hodepine. For oss er det ekstra vanskelig fordi vi bruker mange timer på å finne ut av saken. Vi har opplevd flere tvangsutkastelser, men nå er det lenge siden sist. Grunnen til dette er at vi har klart å få til en god relasjon med eieren. - Selma

Mot slutten av feltarbeidet sa Selma at John veldig gjerne ville prate med meg, han ville at jeg skulle se sakspapirene hans, se at de hadde de ekte papirene. Jeg takket ja til invitasjonen. John drog frem en bunke med sakspapir for å vise meg plantegninger og papir som han sier er *originals*. John forteller at han har god kontakt med den ”rette” eieren. I følge John er det ikke den rette eieren som utfører tvangsutkastelsene. Den rette eieren er et *Supreme member of the Guardians*.

Jeg ønsker at alle skal stå sammen for å få hele Labajan, men det er en del mennesker her som ikke har tillit til meg. Om de bare hadde hatt det, kunne vi løst problemene her for lenge siden. Mine papir er ekte, de kommer fra høyesteretten. Politifolkene som bor i det store huset over der, er mine folk. De er også Guardiansmedlemmer og har fått eiendommen de bor på. Selv om vi har skjøter så har vi opplevd raseringer. Det ble ikke

tatt hensyn til at vi har papir. Det er hele tiden noen som vil trakassere oss, og true oss. Jeg er derfor nødt til å være tilstede her, det er vanskelig for meg å jobbe. Jeg må passe på. Jeg har tillatelse til å tilkalle politiet dersom det skulle skje noe igjen. -John

Cely sier at hun skulle ønske John ville samarbeide med henne. Hun forteller at Guardians eiendomsskjøte er falskt. Guardians har, i følge Cely, et eiendomsskjøte fra spanjolenes tid. Spanjolene tok kontroll over eiendommene på Filippinene, og distribuerte store landområder til eliten. Da Marcos var president på Filippinene opphevet han gyldigheten av eiendomsskjøtene fra spanjolenes tid.

Vi har gått til myndighetene for å finne ut hvem som egentlig eier Labajan, men vi har måttet gå flere ganger for å purre på å få et svar. De gjør det de kan for å finne ut av saken. Det koster oss mye penger, fordi vi også må leie inn advokat for å forsikre oss om at alt går rett for seg. Konsekvensene av tvangsutkastelsene er at folk lever i frykt. Myndighetene benekter at det er Guardians som eier området her. Vi har vært innom ulike instanser som skal hjelpe fattige i Manila. Det er svært vanskelig å få hjelp, fordi saken vår ikke er ryddig. Vi har fått avslag på alle søknader, og det er derfor vi må begynne på nytt igjen. Hver gang vi får avslag må vi starte på nytt, og hver gang det er tvangsutkastelse må vi starte på nytt. -Cely

Marco omtalte seg selv som nøytral i krangelen mellom Cely og John, og sier at han flere ganger har fungert som mekler mellom dem.

Jeg kommer egentlig fra Marikina city, men har flyttet hit. Jeg er lederen i det området som vi har døpt 'Sitio baloon' (stedet ved brønnen). Vi har formelt registrert navnet på dette stedet. Folk flytter hit fordi det er vanskelig å finne jobb på landsbygda, det fins mat dersom man jobber hardt, men det er ingenting å tjene der. Folk ønsker seg et nytt liv. Derfor kommer de hit til Manila. Vi har ikke opplevd raseringer i denne delen av området. Det er fordi denne delen av området tilhører Francisville subdivision, og vi har betalt for å få skjøter av dem. Hver familie her har sine papir i orden. Dette er offentlig eiendom, jord som ikke ble brukt til noe, og vi har fått den. Det hender at folket blir forvirret over hva som er privat jord og hva som er offentlig jord. Det bor 70 mennesker i 'Sitio baloon'. Cely og John krangler alltid, men jeg kan gå i mellom og megle. Jeg tar ikke side i deres konflikt. -Marco

Etter tvangsutkastelser og saneringer har folk flyttet på seg innad i Labajan, og det har resultert i at noen har byttet forening, og at noen bor i området til den foreningen som de ikke er medlem av. Thess var en nær venn av Cely, men bor i den delen hvor John er leder. Jeg ble anbefalt å ta en prat med henne fordi hun hadde innflytelse over mange i lokalsamfunnet. Thess hadde tidligere hatt en sentral rolle i Celys forening.

I raseringen i 1995 døde nesten min mann. Det var svært vanskelig. Jeg var formann og hadde foreningens papir. Jeg jobbet med å få orden på papirene våre. I 2004 var det en ny rasering. Fy søren, det var ille. Alle naboene mine er Guardianstilhengere. Jeg har ikke tiltro til Guardians. De sier at de vil hjelpe folk, men de ødelegger mer enn de hjelper. Jeg vil ikke være med Guardians, for det jeg har sett har ikke vært bra. De er ikke gode. Guardians ødela alt her. Hvis foreningen din er god, så vil jeg være med i den, hvis den ikke er god, så beklager, da er jeg ikke med. Guardians kom til huset vårt hver dag i en periode. De ropte og kastet steiner. De sa mange vonde ord. Det har vært tider da jeg ikke har villet gå ut, og tider da jeg har måttet gjemme barna mine. Spesielt når de har kastet steiner. Det er det verste jeg har opplevd.

Etter sist rasering ble det krig mellom de to foreningene. Det ble brukt steiner, det ble brukt pistoler. Alle kastet steiner, og vi bor midt mellom disse to sidene. Guardians er for tidligere soldater. I dag har de medlemmer som ikke har vært i militæret. De sier at de beskytter sine medlemmer og hjelper folk. For eksempel, hvis du har problemer så finner de hjelp et sted. For meg er det bra hvis noen hjelper folk, men hvis det viser seg at de ikke hjelper likevel, er det ikke bra. -Thess

Thess historie illustrer hvordan konflikten mellom foreningene har gått utover hennes livskvalitet. Det har vært tider da hun ikke har latt barna gå ut av huset av frykt for at noen av naboene skulle gjøre noe mot dem.

4 Den formelle og den ikke-formelle sektoren

Den formelle og den ikke-formelle sektoren er ikke adskilte, de overlapper hverandre, og er knyttet sammen på mange ulike punkter.¹³⁴ Den ikke-formelle sektoren blir noen steder referert til som undergrunnssektoren, parallellsektoren eller skyggesektoren. Reginal Indon påpeker at det er problematisk å se på den formelle og den ikke-formelle sektoren som en dikotomi:

*If informality is an antithesis of formality, then both terms are contradictory. In dealing with contradictory ideas, the human mind may be able to make sense of the existence of both realities by proposing that reality itself is a dichotomy. However, the dichotomy of formality and informality is hardly within the same level of the dichotomy between body and soul, where both aspects of such existence are equally known and recognized. In the case of the dichotomy of the formal and the informal, being formal is much more desired as a way out of poverty and, at the same time, to arrive or attain a new level of perfection where certain individual rights are recognized and protected by law.*¹³⁵

Hernando De Soto skriver at det kun er vesten som nyter godt av kapitalismen, resten av verden lider under manglende formalisering av blant annet eiendomsmarkedet.¹³⁶ Å bo på utsiden av den formelle sektoren vil si at en ikke har en registrert adresse, eller ikke har formelle eierskapsforhold. Å jobbe på utsiden av den formelle sektoren vil si at en ikke har regulerte arbeidsforhold, og at det ikke blir betalt skatt.¹³⁷ Ikke-formelle forhold er vanskelige å kontrollere og kartlegge, nettopp fordi de ikke er registrert noe sted. Ikke-formelle forhold leder blant annet til at de som lever i denne sektoren vanskelig kan stilles til ansvar for sine samfunnsplikter, og det kan være vanskelig for dem å kreve sine rettigheter. Det er problematisk å stille myndighetene til ansvar for sine plikter ovenfor alle borgere når majoriteten lever i ikke-formelle forhold.

I utviklingsland er det kun eliten som har formelle jobber, eier land og hus på formelt vis, og som er tilknyttet nasjonale og internasjonale marked. I utviklingsland er majoriteten av befolkningen fattige. Fattige har hus, men ikke eiendomsskjøter, og flere driver næringsvirksomhet, men på ikke-formelt vis. I et slikt samfunn kan ingen identifisere hvem som eier hva, adresser kan ikke bli verifisert, folk kan ikke bli tvungne til å betale gjeld. For de som lever i den ikke-formelle sektoren er det svært vanskelig å omgjøre ressurser til penger, og eierskap til andeler.¹³⁸ Mange bor og jobber i den ikke-formelle sektoren fordi de

¹³⁴ UN-HABITAT 2009:132-134

¹³⁵ Garcia R.K. et al. 2008:226

¹³⁶ De Soto, Hernando 2001:5

¹³⁷ De Soto, Hernando 2001: 90

¹³⁸ De Soto, Hernando 2001:14

mangler skolering, kontakter, penger, evne til å lese og skrive og andre ting som nødvendige for å opprette en formell næringsvirksomhet, eller bygge et hjem på lovlig vis.¹³⁹

De Soto sier at vesten har opprettet et gjennomgående, formelt system for registrering av eiendomsforhold. Gjennom dette formelle systemet kan eierskap påvises, prisen på eiendom fastsettes, og det kan foregå kjøp og salg. Dermed kan også eiendom brukes som pantsetting ved lån, de kan deles opp i andeler, og eiendom kan gå i arv. Dette gir mulighet for økonomisk vekst. Utviklingsland mangler et slik gjennomgående formelt system. De Soto mener at majoriteten dermed blir tvungne inn i ikke-formelle arbeids og boforhold.

De fattige har likevel bygget hus og startet næringsvirksomheter. Så lenge boligene og bedriftene deres ikke er en del av det formelle kapitalistiske systemet sitter de fattige på store ressurser som kan frigjøres gjennom formalisering. Uten formalisering er disse ressursene død kapital. Hus som er bygget på land hvor eierrettigheter ikke er tilstrekkelig registrert, vil falle utenfor eiendomsmarkedet og dermed ha begrenset verdi. Død kapital kan være både eiendom og bolig. Så lenge et skjøte ikke er ordentlig dokumentert og registrert i et eiendomsbyråkrati, er det usynlig og sterilt på markedet. Den fattige befolkningen i verden har i dag stor eiendoms kapital, men de mangler tilgang til eiendomsmarkedet.¹⁴⁰

De Soto har foretatt en rekke undersøkelser av formaliseringsprosesser i ulike utviklingsland, og kommet frem til at veien å gå fra ikke-formelle til formelle forhold er lang og kostbar.

Formalisering av eiendom gjennom CMP i Manila vil kreve 168 byråkratiske steg, involvere 53 offentlige eller private instanser og ta 13-25 år. Dette kun dersom CMP har nok penger til å støtte søkeren, hvilket de ikke alltid har. Hvis et område er kategorisert som jordbruksland, må personen belage seg på ekstra arbeid for å få omregistrert område fra jordbruksland til urbant land. Det krever 45 byråkratiske steg, involverer 13 instanser og tar 2 ekstra år.¹⁴¹

På Filippinene bor 57 % av befolkningen i byene og 67 % av landsbybeboerne i hus som kan kategoriseres som død kapital.¹⁴²

Robert Neuwirth argumenterer for at fattige mennesker bygger ut og forbedrer hjemmene sine selv, ikke for å frigjøre død kapital, men fordi de trenger et sikkert, stabilt, presentabelt og billig hjem som kan utvides dersom familien vokser.¹⁴³ Når ingen sørger for infrastruktur for de fattige, lager de fattige infrastrukturene selv. De fattige er i dag verdens mest effektive boligbyggere, og trenger bare visshet om at det de bygger ikke vil bli rasert av

¹³⁹ Kramer, Mark 2006:121

¹⁴⁰ De Soto, Hernando 2001:6, 46, 223

¹⁴¹ De Soto, Hernando 2001:18

¹⁴² De Soto, Hernando 2001:30

¹⁴³ Neuwirth, Robert 2006:20–21

myndighetene.¹⁴⁴ Eiendomsskjøter er naturlig i vesten, men for squatter-befolkningen vil formalisering av eiendomsmarkedet skape interesse hos investorer og entreprenører, lede til regulerte forhold og påkrevd skatt. Neuwirth mener at dette kan være en økt trussel mot sikkerheten til de fattige.¹⁴⁵ Han sier at en formaliseringsprosess kan være mer til skade enn til hjelp for de aller fattigste. Han er uenig med De Soto i at det vil være mulig å få lån med huset som pant. Ingen bank vil godta et leirhus uten strøm, vann eller avløpssystem som sikkerhet på et lån.¹⁴⁶

4.1 Ikke-formell næringsvirksomhet på Filippinene

Den ikke-formelle næringssektoren består av små, ikke registrerte, forretningsvirksomheter. I den ikke-formelle næringssektoren er det lettere å få jobb enn i den formelle sektoren. Det kreves ikke formell kompetanse.¹⁴⁷ Arbeiderne har ikke mulighet til å melde seg inn i fagforbund, og dermed ikke samme mulighet til å kjempe for gode arbeidsforhold og rettferdig lønn. Den ikke-formelle sektoren utgjør en stor del av den urbane økonomien i utviklingsland. I Asia utgjør den ikke-formelle sektoren gjennomsnittlig omtrent 31 % av brutto nasjonalproduktet (*gross domestic product*).¹⁴⁸

Den Filippinske loven definerer ikke-formell næringsvirksomhet slik:

*Poor individuals who operate businesses that are very small in scale and are not registered with any national government agency, and to the workers in such enterprises who sell their services in exchange for subsistence, levels of wages or other forms of compensation.*¹⁴⁹

Denne definisjonen er problematisk fordi den utelukker subgrupper og nyanser i den ikke-formelle sektoren.¹⁵⁰

På Filippinene styrer familier de største bedriftene. Mindre enn 10 % av de største bedriftene er offentlig bedrifter. Femten familier styrer 55 % av alle bedriftene i landet. Ayala, Lopez, Gokongwei og Concepcion er navn på mektige familier på Filippinene. Få mennesker har

¹⁴⁴ UN-HABITAT 2003:104

¹⁴⁵ Neuwirth, Robert 2006:20-21

¹⁴⁶ Neuwirth, Robert 2006:300

¹⁴⁷ UN-HABITAT 2003:100

¹⁴⁸ UN-HABITAT 2006: 9

¹⁴⁹ Garcia R.K. et al. 2008:69

¹⁵⁰ Garcia R.K. et al. 2008:69-70

mye makt. Dette resulterer i korrupsjon og kameraderi. Familiemonopolene opplever i dag konkurranse fra internasjonale selskap.¹⁵¹

Å jobbe i den ikke-formelle sektoren sparer arbeiderne fra å betale skatt og andre statlige eller kommunale avgifter. Det er ikke nødvendigvis billigere å drive næringsvirksomhet i den ikke-formelle sektoren. I Peru gikk 10-15 % av den årlige inntekten til en forretningsmann i den ikke-formelle sektoren i bestikkelser og provisjon til myndighetene (politiet eller andre autoriteter). Pluss kostnader for å unngå straff. Fortjenesten fra en liten ikke-formell forretning går ofte til å dekke en families daglige behov istedenfor å bli investert i forretningsdriften.¹⁵² Mangel på tilgang til kreditt gjør at livet til en forretningsmann i den ikke-formelle sektoren har mer kostnader og bryr enn en forretningsmann i den formelle sektoren har.¹⁵³

Små, uregistrerte familiebedrifter regnes som ikke-formelle og ulovlige bedrifter. Det er flere grunner til at en forretning kan regnes som ulovlig. En grunn kan være at den ikke er registrert og at eieren ikke betaler skatt. En annen grunn kan være at den forretningsdrivende okkuperer noen andres eiendom. Gatesalg blir sett på som en ulovlig aktivitet. Å selge er ikke i seg selv ulovlig eller antisosialt. Det er stedet som denne aktiviteten foregår som gjør at aktiviteten blir ulovlig. De fattige har ikke råd til å leie stand på private eller offentlige markeds plasser, dette tvinger dem til å selge på gaten. Gatesalg blir likevel godtatt mange steder. På den ene siden er gateselgere utsatt for ulik behandling i forskjellige byer. Noen steder tillater lokale myndigheter gatesalg i gitte perioder (som nattmarked), men de fleste slår ned på gatesalg. Borgermestere vil ofte ikke uttrykke et sterkt forbud mot gatesalg fordi de fattige utgjør en stor del av de som stemmer, og han ønsker å beholde stemmene ved neste valg.¹⁵⁴ I 2003 ble det målt at det er ca 20.9 millioner arbeidere i den ikke-formelle sektoren på Filippinene, omtrent 68 % av arbeidskraften.¹⁵⁵

To hovedprosesser har bidratt til større aktivitet i den urbane ikke-formelle sektoren. En er at den formelle sektoren ikke har klart å skape nok arbeidsplasser til den økende urbane befolkningen.¹⁵⁶ Den andre er at formelle næringsvirksomheter benytter seg av arbeidskraft fra den ikke-formelle sektoren, og bidrar dermed til å opprettholde den ikke-formelle sektoren. Økende antall internasjonale selskaper investerer i utviklingsland og utkonkurrerer lokale bedrifter. Dermed mister mange arbeidsplassen, og blir tvunget til å tjene penger i den

¹⁵¹ Kramer, Mark 2006:38

¹⁵² Garcia R.K. et al. 2008:273

¹⁵³ De Soto, Hernando 2001:84–85

¹⁵⁴ Garcia R.K. et al. 2008:91

¹⁵⁵ Garcia R.K. et al. 2008:55

¹⁵⁶ UN-HABITAT 2006:9

ikke-formelle sektoren.¹⁵⁷ Ansatte som har jobbet i lokale bedrifter har ikke alltid mulighet til å få jobb i internasjonale selskaper. Dette kan ha mange grunner, blant annet mangel på utdanning og formelle kvalifikasjoner.

Noen studier viser at søkere som bor i slumområder har mindre sjanse til å bli tatt inn til jobbintervju enn søkere som bor “på rett side” av byen.¹⁵⁸ Når arbeidsgiver har stort utvalg blant jobbsøkere, blir de med dårligst kvalifikasjoner eller lavest status nedprioritert.

En av mine informanter opplevde å ikke få jobb på grunn av alder:

Min mann er i utlandet og jobber, så her er bare meg og min datter. Jeg pleide å jobbe i et handlesenter før. Men jeg sluttet da jeg fikk barn. Jeg prøvde å søke igjen, men de vil kun ansette unge, pene mennesker under 25 år.–Helen, 29 år.

Den formelle og den ikke-formelle sektoren er avhengige av hverandre. En mor som jobber hjemme, får muligens lønn i form av kontanter for å sette sammen et produkt som et registrert og skattebetalende selskap selger til andre formelle og registrerte næringsvirksomheter. Regionale og internasjonale selskap har kontrakter med selskap som samarbeider med selskap som har arbeidere i den ikke-formelle sektoren.¹⁵⁹ Slik er disse sektorene sammenvevd.

Den formelle sektoren har også et ikke-formelt aspekt. Kontrakter og formelle strukturer hviler på tillit, relasjoner, nettverk, rykte, felles opplevelser, moral og etikk.¹⁶⁰ Den ikke-formelle sektoren er ikke i total mangel av regler, men reglene er uskrevne. Det vil si at de fleste er inneforstått med visse måter å drive samfunnet på. Det er ikke et formelt rettsapparat som følger opp at normer og regler blir overholdt. Tillit, vold og sosiale sanksjoner motiverer folk til å handle etter lokale normer. Ikke-formelle autoriteter, som nabolagssjefer og andre kan, ta i mot bestikkelser og ekskludere de som ikke innfinner seg med lokale normer. Tillit og gode nettverk er svært viktige for en ikke-formell næringsvirksomhet. Relasjoner fungerer som et sikkerhetsnett for trange tider. De to sektorene representerer ikke en rett linje hvor arbeidere kan jobbe seg opp fra den ikke-formelle til den formelle sektoren. Ofte pendler arbeidere og innbyggere mellom de to sektorene, eller jobber og bor i begge samtidig. Penger tjent i den ikke-formelle sektoren blir brukt i den formelle sektoren og omvendt.¹⁶¹

¹⁵⁷ Kramer, Mark 2006:33

¹⁵⁸ UN-HABITAT 2006:102

¹⁵⁹ Kramer, Mark 2006:123

¹⁶⁰ Kramer, Mark 2006:124

¹⁶¹ Kramer, Mark 2006:123

Jeron satte sammen små plastskilt som var reklame for vaskemiddelet *Surf supersulit Calamansi*. ”Surf” produseres av Unilever som er et internasjonalt selskap.¹⁶² Surf hadde hyret mannen på oppdragsbasis, og betalte han en viss sum per skilt han satte sammen. Jeron jobbet alene, i sitt eget hjem. Skiltene skulle distribueres til *sari-sari stores*¹⁶³ som selger dette vaskemiddelet. Eierne av disse butikkene bestiller ikke varer fra Unilever, men kjøper varene sine i store matbutikker. Dette er et eksempel på at formelle selskaper hyrer arbeidere på ikke-formelt vis, og på at de to sektorene er avhengige av hverandre. Andre eksempler på dette er dagarbeidere som blir ansatt for å bygge skyskrapere, kontor, veier og hjem i den formelle sektoren i utviklingsland.¹⁶⁴ Virksomheter i den ikke-formelle sektoren ansetter sesong- og dagarbeidere.¹⁶⁵ Enten det er en formell eller en ikke-formell virksomhet som ansetter på dags- eller sesongbasis så blir ikke de fattiges rettigheter og sikkerhet ivaretatt.

4.1.1 Ikke-formelle arbeidsforhold i Labajan

Annett føler seg fanget i slummen, på grunn av lav inntekt klarer ikke hun og familien å finne et bra sted å bo. Hun har tre små barn, og mannen jobber som elektriker i et byggefirma. Han har av og til jobb, av og til ikke. Annett forteller at det er vanskelig å forholde seg til usikkerheten.

Det er alltid mange arbeidsledige her. I perioder er min mann arbeidsledig. Hvordan er det da meningen at vi skal sende barna på skolen? De trenger penger til transport og mat.
–Annett

Cathy har to barn, og et barnebarn. Hun og mannen har bodd i Labajan i 23 år. Cathy påpeker at det er viktig at barna får skoletilbud, for bare slik kan de få seg et bedre liv.

Min mann jobber i et byggefirma, noen dager har han jobb, andre dager ikke. Folk flytter hit for å finne jobb, men det er her folk dør. –Cathy

¹⁶² <http://www.unilever.com.ph>

¹⁶³ Sari-sari stores er små butikker som drives av enkeltmennesker, eller familier. Disse finnes overalt på Filippinene. Noen er registrerte og er i områder hvor en må ha tillatelse til å drive dem. Andre finnes i ikke-formelle bosetninger og er ikke regulert på formelt vis.

¹⁶⁴ Kramer, Mark. 2006:122

¹⁶⁵ Garcia R.K. et al. 2008:231

Flere av innbyggerne i Labajan jobber i ikke-formelle virksomheter utfor området. De som har jobb, tjener omtrent 350 filippinske pesos hver dag.¹⁶⁶ Pengene skal fordeles på en hel familie. Det koster omtrent 50 pesos daglig for et barn å gå på skole (transportutgifter).

Ana forteller at hennes barn ikke har kunnet fullføre skolegang, og at de ikke har noen jobb. Det er hun som tjener penger til familien ved å ta sporadiske oppdrag.

Livet her er vanskelig, det fins ingen jobb. Her er det mange som bare henger dag ut og dag inn. De har ikke noe å ta seg til. Av mine 4 barn, har jeg kun klart å sende en på skole. Jeg jobber med refleksologi, det hender jeg har kunder, det hender jeg har ingen. I morgen har jeg et oppdrag, jeg skal rense et hus. Jeg kan drive ut onde ånder. –Ana

Arlene har jobbet store deler av livet, men sluttet da hun fikk barn. Nå er barna voksne og hun ønsker å kunne jobbe igjen. Hun tenker at det er mulig å bedre levesituasjonen om det er to stykker i familien som jobber.

Jeg har ingen jobb. Jeg ønsker virkelig å jobbe, mine barn er allerede store. Jeg ønsker å jobbe på markedet som før. Vi pleide å selge der. Det er bra om det er to i familien som jobber. Vi pleide å selge fisk på markedet, vi holdt på med det i mange år. Men det markedet er stengt nå, det er ingen der lenger. –Arlene

Jonah hadde samme synspunkt som Arlene:

Vi trenger arbeid til kvinnene her. Dersom vi drar til rike land, vil vi se at begge ektefeller jobber. Vi trenger også jobb til kvinnene. –Jonah

Beretningene til innbyggerne i Labajan viser at det er vanskelig å få jobb, til og med i den ikke-formelle sektoren. Flere av de som finner arbeid må godta å ikke ha faste ansettelsesforhold. Dette gjør at det er vanskelig å planlegge livet fremover, fordi de ikke vet om de har inntekt fremover. Lite ressurser gjør at det er vanskelig å starte små næringsvirksomheter. Thess fortalte at hun hadde pleid å leie en plass på et marked for å selge fisk. Dette ble for dyrt, og hun måtte si opp plassen. Siden hun hadde hatt plassen sin på kreditt satt hun igjen med gjeld etter at leieforholdet var sagt opp.

Jeg pleide å lage og selge kosedyr før, bamser og slikt, men ingen har penger til å kjøpe lenger. Jeg pleide også å selge fisk på markedet, men det er dyrt å leie plass der. Det

¹⁶⁶ Omtrent 50 kroner

koster 290 peso per dag. Jeg solgte fisk i 8 måneder, det var veldig bra fordi vi kunne spise den fisken jeg ikke fikk solgt. Men jeg betaler fremdeles leie for de dagene jeg solgte fisk, jeg har gjeld. -Thess

Det er flere av innbyggerne som har tatt opp lån fra ikke-formelle kreditorer. Mange har brukt disse lånene til å starte små forretningsvirksomheter. Fortjenesten på forretningsvirksomhetene går ofte til å betale rente på lånet. Gecyl er en ung mor som ønsker å tjene litt penger mens hun går hjemme og passer barna.

Vi lånte 5000 pesos av inderen som kommer hit, det er mange som har lånt av han. Han krever 40 pesos i uka i renter. Vi tok opp et nytt lån fra noen andre for å betale inderen tilbake. Dermed er det ikke mye vi tjener på butikken vår. Nesten alt går til å betale tilbake lånet. Spesielt når min mann ikke har arbeid. –Gecyl

4.2 Loven og den ikke-formelle sektoren

De Soto beskriver loven og det formelle samfunnssystemet som en glassklokke, hvor de som er på innsiden ikke ser ”veggen” som skiller dem fra utsiden. De på innsiden lever i den formelle og lovlige sektoren, de som lever på utsiden er ikke omsluttet av, og innlemmet, i samfunnet. Klokken er usynlig og erfares kun når noen prøver å gå fra den ene siden til den andre og krasjer i veggen. På utsiden har befolkningen opprettet sine egne lover og kontrakter.¹⁶⁷ For å bygge en bro mellom disse to sektorene må myndighetene innlemme de fattiges uskrevne regler i den skrevne loven, og gjøre turen over broen mellom den ikke-formelle og den formelle sektoren enkel, trygg og billig. Der hvor det er økonomisk aktivitet, er hovedmåten registrering av forretningsvirksomhet, betinget av de fattiges evne til å betale nødvendige gebyr.¹⁶⁸ Utestengning fra samfunnet bidrar til fattigdom hvor rettighetene og behovene til fattige kontinuerlig har blitt oversett og ignorert.¹⁶⁹ De fattige stenges ute fordi de ikke har en legal adresse, ikke formelt arbeid, og ikke råd til å betale en advokat for å ivareta deres rettigheter. Fattige mangler dermed legal status. Tildelingen av legal status til de fattige avhenger av at de blir omsluttet av loven, at deres eksistens og bidrag som subjekter og objekter til utvikling blir erkjent.

¹⁶⁷ De Soto, Hernando 2001:164

¹⁶⁸ Garcia R.K. et al. 2008:98

¹⁶⁹ Garcia R.K. et al. 2008: 50

Loven er, i følge De Soto, ikke i harmoni med virkeligheten, og dermed er mange tvungne til å leve på utsiden av loven. De Soto argumenterer for at myndigheter i utviklingsland må finne ut hvilke uskrevne regler som gjelder blant majoriteten av befolkningen, og innlemme disse reglene i loven. De Soto kaller mennesker som lever på utsiden av loven for utenomlovlige (*extralegal*). De kriminelle handlingene som utenomlovlige gjør, gjør de ofte for å oppnå noe så vanlig som å bygge et hus, eller starte en forretningsvirksomhet. Konsekvensene av at majoriteten må leve i utenomlovlige forhold er korrupsjon, fattigdom og vold.¹⁷⁰

De Soto trekker en historisk parallell til squatter-befolkningen i USA som fikk innlemmet sine egne normer i den skrevne loven. Synet på squatter-befolkningen ble da endret fra å være kriminelle snyltere, til å bli innovative settlere som spilte en viktig rolle i utviklingen av landet.¹⁷¹ Robert Neuwirth kritiserer De Soto for å trekke denne parallellen for langt. Han påpeker at da USA endret sine lover, var det slik at det ble gitt mer land til fabrikker, rike investorer og jernbaneutviklere enn til squattere. De nye lovene (*Pre-emption og Homestead*) var jordbrukslover, ikke lover som gjaldt de urbane områdene. Neuwirth mener at en det trengs andre løsninger i byene enn på landsbygda, og at dette er en grunn til å ikke sammenligne dagens urbane situasjon med USAs historie.¹⁷² Neuwirth mener også at squattere må involveres i avgjørelser som angår deres liv.

Når myndighetene handler som om det er et eiendomsvakuum, prøver de å fylle dette vakuumet med nye lover som gjelder slumbeboere. Innbyggerne i squatter-områder har egne regler og kontrakter som må tas hensyn til.¹⁷³ Squattere har sine egne aktive, ikke-formelle eiendomsmarked.¹⁷⁴ De Soto mener at myndigheter bør endre lovene sine slik at de stemmer overens med virkeligheten. Han gir et eksempel fra en gå-tur på Bali. De Soto hadde ingen ide om hvor eiendomsgrensene i dette område på Bali var. Bøndene hadde hunder som voktet eiendommene sine. Da han var ute og spaserte bjeffet hundene hver gang han passerte en eiendomsgrense.¹⁷⁵ De Soto sier at myndighetene i utviklingsland må prate med mennesker for å finne ut hvor de ikke-formelle eiendomsgrensene går. Han påpeker at når store deler av et lands befolkning lever utenfor den formelle sektoren, så lever de også utenfor loven. Dersom majoriteten i et land ikke følger den skrevne loven, mister den skrevne loven kraft. Da må myndigheten justere loven slik at den stemmer bedre med virkeligheten.

¹⁷⁰ De Soto, Hernando 2001:91-95, 181

¹⁷¹ De Soto, Hernando 2001:120-124

¹⁷² Neuwirth, Robert 2006:300-301

¹⁷³ De Soto, Hernando 2001:180

¹⁷⁴ Neuwirth, Robert 2006:43

¹⁷⁵ De Soto 2001: 171

*What governments elsewhere have to do is listen to the barking dogs in their own countries and find out what their law should say. Only then will people stop living outside it*¹⁷⁶

En annen måte å sikre fattiges rettigheter på er når nasjoner ratifiserer internasjonale konvensjoner slik som Menneskerettighetserklæringen, Barnekonvensjonen, Kvinnekonvensjonen. Da binder myndighetene seg til å gjøre hva de kan for å overholde disse konvensjonene. Dersom slike konvensjoner innlemmes i en nasjons lovverk, får fattige bedre rettsikkerhet. Loven i Sør Afrika ekskluderte tidligere svarte mennesker fra samfunnet. Rasisme av denne typen er nå forbudt i Sør Afrika. Fattige mennesker er ikke nødvendigvis utestengt av loven på samme grunnlag som svarte var i Sør-Afrika. At fattige ikke har tilgang til samme goder som eliten, betyr ikke nødvendigvis at fattige er diskriminert i loven. Det kan også bety at loven blir håndhevet ulikt ovenfor fattige og rike, og at fattige blir diskriminert av byråkrater, dommere og andre i samfunnet.

Rettsystemet på Filippinene har lenge vært korrupt. Fattige oppfatter det slik at kun de med nok penger og nok kontakter kan beskytte sine rettigheter. De fattige tenker at loven eksisterer kun for de rike og at loven er et uttrykk for ideologien til den dominerende eliten. De fattige har ikke tro på at loven og rettsinstansene kan beskytte dem, og de har heller ikke penger til å betale for dyktige advokater. Fattige kan lett bli utsatt for feil avgjørelser tatt i lavere rettsinstanser. Høyesterett kan rette opp slike feil, men de fattige har da muligens allerede lidd under straff fra lavere rettsinstanser. Å miste inntekten en dag for å være tilstede under en rettssak, kan ha så store konsekvenser for de fattige, at de velger å ikke gå rettens vei. Dersom de fattige ikke søker rettferdighet på utenomlovlig vis, søker de ikke rettferdighet i det hele tatt.¹⁷⁷

¹⁷⁶ De Soto 2001: 178

¹⁷⁷ Garcia R.K. et al. 2008:62-68

5 Avsluttende kommentarer

I denne studien har jeg undersøkt hvordan tvangsutkastelser og deltakelse i den ikke-formelle sektoren påvirker hverdagen til innbyggerne i Labajan. Det er økende antall urbane squattere i verden. Byer i utviklingsland vokser fort. Når antallet squattere øker, så øker også arealet av okkupert eiendom. Myndigheter og privatpersoner må forholde seg til at eiendommene deres blir okkupert. I flere tilfeller blir squattere tvangsutkastet fra sine hjem, og deres hus blir revet ned. Slumområder har blitt sett på som midlertidige boløsninger, og det har blitt forventet at disse områdene vil forsvinne etter hvert som byer utvikler seg. Dette har vist seg å være feil. Squattere bor og lever utenfor samfunnet. Områdene de bosetter seg i mangler ofte infrastruktur og offentlige tjenester. Dermed er det vanskelig å sende barn til skolen, og å få helsehjelp. Flere steder er mangelen på en formell adresse et hinder for å kunne delta i samfunnet.

I Labajan har tvangsutkastelsene ledet til at innbyggerne har gått inn for å skaffe seg sikre boforhold. Prosessen med å oppnå dette målet har vart i årevis. I løpet av denne tiden har det dukket opp flere personer som påstår at de eier samme eiendommen. Innbyggerne har kranglet om hvordan de best kan oppnå sikre boforhold, og har delt Labajan inn i tre deler. Innbyggerne prøver å oppnå sikre boforhold på formelt vis, men har også inngått ikke-formelle allianser for å oppnå raskere resultat, og for å ha en sikkerhet i ventetiden.

Tvangsutkastelsene hindrer at Labajan utvikler seg fordi innbyggerne flere ganger har mistet det de har spart, og det de har bygget opp. Barn slutter å gå på skolen i perioder, og foreldrene har vanskeligheter med å få fast inntekt. Mangelen på skolegang er en av årsakene til at det er vanskelig for innbyggerne å få jobb. En annen årsak er at det formelle samfunnet ikke stoler på mennesker som bor i slumområder. Innbyggerne tar seg derfor jobber i den ikke-formelle sektoren. Jobber i den ikke-formelle sektoren er ofte dagarbeid og underbetalt.

5.1 En usikker hverdag

Mennesker tilpasser seg det fysiske miljøet de lever i, og skaper sosiale strukturer tilpasset det fysiske miljøet. Å leve i slum er for de fleste et resultat av å ikke ha mulighet til å velge annerledes. Slum er en fysisk manifestasjon av fattigdom.¹⁷⁸

FNs fattigdomsdefinisjon sier at fattigdom blant annet er mangel på valgmuligheter og sikkerhet. Innbyggerne i Labajan lever konstant i frykt for å bli tvangsutkastet. De lider også tap av investeringer, gjenstander med affeksjonsverdi. Å bli tvangsutkastet er nedverdiggende. Dersom innbyggerne må flytte etter en tvangsutkastelse mister de venner, skoleplass, jobb og kontaktnettverk. Å leve med frykt og usikkerhet har konsekvenser for menneskers helse, stress og traumer kan lede til sykdom.¹⁷⁹ Flere av innbyggerne lever med tingene sine pakket og klar til å raske med seg dersom de skulle bli tvangsutkastet på nytt.

Konsekvensene av at det stadig er trusler om tvangsutkastelse, er at folk lever med tingene sine pakket og klar. Det bor mødre her som til en hver tid har barnas saker pakket i sekker og poser. Vi er rede til å raske med oss det vi eier på et øyeblikk. –Selma, Johns kone

Når barn ikke blir sendt på skolen på grunn av tvangsutkastelser, eller ryter om tvangsutkastelser, så mister de deler av skolegangen sin. Dette gjør at de henger etter andre elever i klassen. At barna ikke gjør det bra på skolen kan lede til at de ikke har mulighet til å studere. Uten skolegang og studier, er det mindre sjanse for å få en jobb i den formelle sektoren. Vissheten om at det er vanskelig å finne fast arbeid, og vissheten om at en til tider blir nødt til å holde seg borte fra jobb, kan hindre squattere i å søke fast arbeid. Det er flere unge mennesker i Labajan som ikke hadde noe å ta seg til, tiltaksløsheten kom av at de tenkte at det var håpløst å prøve å finne en jobb. Dersom man tenker at det er håpløst å finne jobb så vil man heller ikke skaffe seg nødvendig kompetanse.

Myndighetene beskytter ikke innbyggerne i Labajan effektivt mot tvangsutkastelser. Før de siste tvangsutkastelsene har innbyggerne fått skriftlig advarsel på forhånd. Slike advarsler tas ikke som et sikkert tegn på at tvangsutkastelsen vil bli en realitet. Innbyggerne responderer til en slik advarsel med å søke om utsettelse på bakgrunn av at eierforholdene er ukjente, og at de ønsker å ordne opp i forholdene så fort de vet hvem som eier eiendommen. Til nå har de

¹⁷⁸ UN-HABITAT 2006: 18

¹⁷⁹ Larsen, Randy & Buss, David. 2005. *Personality, psychology, domains of knowledge about human nature*. New York: McGraw-Hill international edition: 574

bare fått gjennomslag for noen søknader om utsettelse, hver søknad koster innbyggerne tid og penger. Tvangsutkastelser er en konsekvens av å bo i ikke-formelle bosetninger.

Innbyggerne som har tatt imot myndighetenes omplasseringstilbud, har et sted å dra til dersom de skulle bli tvangsutkastet. Foruten om dette var det ingen som fortalte at de hadde en plan om hvor de skulle flytte dersom de blir kastet ut igjen. Flere av mine informanter forteller at de har holdt seg i nærheten av Labajan under tvangsutkastelsene, og at de har ventet ett døgn eller to etter at raseringen er over før de har begynt å rydde i ruinene og bygge opp sine hjem på nytt. Arlene fortalte at hennes familie flyktet opp i bakkene, i området Sitio baloon, og gjemte seg under en presenning til de var sikre på at saneringsteamet ikke ville komme tilbake igjen. Da begynte de å bygge opp et skur hvor de kunne overnatte. Jonah fortalte at hennes familie har tilkalt hjelp fra hjemprovinsen etter saneringene.

Jeg ringte mine brødre i provinsen, og ba dem komme hit. Familien min laget mat til oss, og hjalp oss å lete etter tingene våre blant ruinene. De har gjort alt de kan for å overtale meg til å bli med tilbake til provinsen, men det vil jeg ikke. Det er bedre for barna å vokse opp her, det er flere muligheter.

Det er gjennomtrekk av innbyggere i Labajan, noen flytter for å prøve lykken et annet sted, noen flytter fordi de ikke ønsker å oppleve tvangsutkastelser igjen. Dersom innbyggerne blir tvangsutkastet for godt, og det bygges noe annet på denne eiendommen, så vil de måtte starte helt på nytt en annen plass. Sannsynligheten for at de har råd til å bosette seg andre steder enn i et annet slumområde, er liten. Innbyggerne frykter nye tvangsutkastelser, frykter å måtte begynne fra null igjen, men de frykter også å bli kastet ut og ikke ha muligheten til å bygge et nytt hjem i Labajan.

Konflikten mellom Cely og Johns forening øker utryggheten i Labajan. Flere av innbyggerne har sagt at de ønsker først og fremst at Cely og John skal bli enige. Dette fordi de tror at samarbeid kan øke deres sjanser for å oppnå sikre boforhold. Innbyggerne er mistenksomme ovenfor naboene. De spekulerer i hvem av Cely og John som har den beste planen, og de beste kontaktene for å skaffe sikre boforhold. Utryggheten blant innbyggerne er et tegn på at det er lav sosial kapital innad i Labajan. Når et lokalsamfunn er samkjørt, og er trygge på hverandre, har de høy sosial kapital. Sosial kapital kan øke et lokalsamfunns evne til å forhandle med myndighetene for å få mer eller bedre ressurser.¹⁸⁰

¹⁸⁰ UN-HABITAT 2008:196-202

Marikina er en by hvor lokale myndigheter har gjort flere tiltak for å skape utvikling, slik som utvidet offentlig helse, skole og fritidstilbud. Tina representerer middelklassen i Marikina, hun ser på squattere som et usikkert moment i hennes hverdag. Det er vanskelig å få tilbake en eiendom som blir okkupert av squattere, det koster tid og penger.

I vår by har vi ikke squattere lengre! Vi har hjulpet fattige til å få respektable hjem. Men du skulle sett hva det har ført til. Nå er det flere som vil komme hit. Det er godt at det er noen som deg som prøver å finne ut hva disse menneskene egentlig vil. Kan du tenke hvordan det ville vært om du en dag våknet opp og så at flere familier hadde bygget seg skur på din eiendom? Du må tro at de fremdeles prøver seg, men her i Marikina har vi nå beskyttelse mot slikt. Fernando¹⁸¹ har sitt eget politi som sørger for ro og orden her. – Tina, innbygger i et middelklasseområde i Marikina

FNs definisjon på sikre boforhold er mangelfull fordi den ikke sier noe om jordeieres boforhold. Sikre boforhold innebærer også å være beskyttet mot okkupasjon. Sikre boforhold vil si å ha rettssikkerhet som effektiv beskyttelse mot kriminalitet. I Manila har myndighetene satt i gang tiltak for å sikre sine egne eiendommer. *Metro Manila Development Authority* (heretter MMDA) er en statlig instans som har ansvaret for å gjennomføre utviklingstiltak i Manila. Slike tiltak innebærer bedring av offentlig transport, trafikkssikkerhet og opprydning av offentlige områder. Metodene for opprydning har vært å jage bort ikke-formelle selgere og squattere fra områder de okkuperer. I følge den filippinske loven skal gateselgeres varer bli konfiskert og kastet.¹⁸² Det har vært store protester mot MMDA fordi folk mister arbeidsplassene og hjemmene sine. Befolkningsøkningen i Manila er en utfordring ikke bare for de fattige, men også for myndighetene og private jordeiere.

5.2 Deltakelse i den formelle og den ikke-formelle sektoren

De Soto sammenligner skillet mellom den formelle og den ikke-formelle sektoren som en glassklokke, hvor den ikke-formelle sektoren er på utsiden. Denne illustrasjonen er problematisk fordi den sier at det er et usynlig skille mellom den formelle sektoren og den ikke-formelle sektoren. Skillet omslutter den formelle sektoren totalt, og det vil ikke være mulig å bygge broer mellom disse sektorene uten å løfte eller knuse glassklokken. Disse to

¹⁸¹ Bayani Fernando er den forrige borgermesteren i Marikina. Hans kone er den nåværende borgermesteren.

¹⁸² Garcia R.K. et al. 2008:92

sektorene er ikke så totalt adskilte som denne illustrasjonen antyder. Den formelle og den ikke-formelle sektoren er knyttet sammen på flere punkter.¹⁸³

Både John og Celys forening har kontakt med formelle instanser i samfunnet for å prøve å sikre boforholdene i Labajan. Begge forteller at de er i dialog med barangay capitanen i hver sin barangay, og med borgermesteren i Antipolo city.

*Vi har svært god kontakt med barangay capitanen, han vet alt om saken vår. Han støtter oss. Det er han som har betalt for treveggene og lampen til utposten vår.*¹⁸⁴ -Cely

Innbyggerne har jobbet for å sikre boforholdene siden den første tvangsutkastelsen i 1988. I følge De Soto er ikke dette uvanlig lang tid. Den formelle veien til sikre boforhold krever at noen av innbyggerne bruker hele sin tid, og private midler. I løpet av årene det tar å formalisere eiendomsforholdene, lever lokalsamfunnet i usikkerhet. Ingen offisielle instanser ivaretar squatternes rettigheter mens de venter på å få muligheten til å kjøpe eiendommen. Innbyggerne i Labajan har alliert seg med noen som hjelper dem å ivareta sikkerheten. Johns medlemskap i Guardians gir han et kontaktnettverk som fører hans sak. Cely har inngått et samarbeid med ingeniør Mike, som driver et boligbyggeprosjekt, og hjelper Celys forening økonomisk mot et lederverv i foreningen. Med sin bakgrunn innen eiendomsutvikling, har ingeniør Mike erfaring som er relevant for Celys forening. Dersom innbyggerne når sitt mål om sikre boforhold, vil disse allierte kunne kreve noe tilbake. Guardians har pekt seg selv ut som eier av Labajan, og har gitt John lederansvar. Det er ingen garanti for at John får eie sin egen tomt dersom Guardians får rettslig gjennomslag for at de er rette eier. Det kan like gjerne skje at Guardians vil kreve leie fra sine medlemmer og tilhengere i Labajan. Dersom Celys forening får mulighet til å kjøpe eiendommen, kan det hende at ingeniør Mike vil kreve noe tilbake. Han kan kreve å få en tomt i Labajan, eller kreve at foreningen bruker en del av lånet på å betale han tilbake. Dersom den ene av disse foreningene får kjøpt hele Labajan, kan medlemmene i den andre foreningen regne med å måtte flytte til et annet sted.

Eiendomssystemet på Filippinene er slik at det er mulig både et administrativt og et juridisk skjøte for samme eiendom. Den formelle sektoren på Filippinene har overlappende systemer. Det er til sammen 6 personer som har papir på at de eier Labajan, eieren av Francisville, Guardians, Sanchez, Fernandez og to ukjente personer. Det er mulig at en av disse har et juridisk skjøte, og en har et administrativt skjøte. Cely mener at Guardians og en av de

¹⁸³ Se side 45-54

¹⁸⁴ Begge barangayene har en "outpost" i Labajan, utpostene er små skur, som brukes til møtevirksomhet. Begge utpostene ligger rett ved Marcos Hi-way.

ukjente eierne har ugyldige skjøter fra spansketiden. Dette tyder på at flere av de som påstår at de eier Labajan også handler på ikke-formelt vis.

Tvangsutkastelser og deltakelse i den ikke-formelle sektoren bestemmer innbyggerne i Labajans liv på en altomfattende måte. For dem dreier det seg om et usikkert liv i en usikker hverdag, eller som Robert Neuwirth har sagt:

*Security, stability, protection and control are what are important. It doesn't matter whether you give people title deeds or secure tenure; people simply need to know they won't be evicted. When they know they are secure, they build. They establish a market. They buy and sell. They rent. They create. They develop. Actual control, not legal control, is the key. Give squatters security and they will develop the cities of tomorrow.*¹⁸⁵

¹⁸⁵ Neuwirth, Robert 2006:302

Litteratur

Amnesty International. 2009. *Slums –Human Rights live here*. London: Amnesty International

Dahl, Øyvind. 2001. *Møter mellom mennsker. Interkulturell kommunikasjon*. Oslo:

Gyldendal Norsk Forlag AS

Davies, Mike. 2006. *Planet of slums*. New York: Verso

De Soto, Hernando. 2001. *The mystery of capital. Why capitalism triumphs in the west and fails everywhere else*. London: Black Swan

Eriksen, Thomas Hylland. 1994. *Det tapte kulturelle øyriket. Kulturelle veikryss*. Oslo: Universitetsforlaget

Garcia R.K., Smebrano G.V., Litong G., Mendoza A., Lao E., Inocian J.& Indon R. 2008. *The way forward. A policy resource book on legal empowerment of the poor in the Philippines*. Manila: ESCR-Asia (Economic, social and cultural rights-Asia)

Hammersly M. & Atkinson P. 2004. *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Jocano, Landa F. 1975. *Slum as a way of life. A study of coping behaviour in an urban environment*. Manila: PUNLAD research house

Kramer, Mark, 2006. *Dispossessed. Life in our world's urban slums*. New York: Orbis books, Maryknoll

Larsen, Randy & Buss, David. 2005. *Personality, psychology, domains of knowledge about human nature*. New York: McGraw-Hill international edition

Neuwirth, Robert. 2006. *Shadow cities. A billion squatters, a new urban world*. New York: Routledge,

Tadem Encarnacion Teresa S. & Morada Noel M. 2006. *Philippine politics and governance. Challenges to democratization & development*. Quezon City: Department of political science, University of the Philippines Diliman

UN-HABITAT. 2003. *The challenge of the slums –Global report on human settlement 2003*. London: Earthscan

UN-HABITAT. 2005. *Financing urban shelter. Global report on human settlements 2005*. London: Earthscan

UN-HABITAT. 2006. *State of the world cities 2006/7 –The millennium development goals and urban sustainability: 30 years of shaping the habitat agenda*. London: Earthscan

UN-HABITAT. 2008. *State of the world cities 2008/2009. Harmonious cities*. London: Earthscan

UN-HABITAT. 2009. *Planning sustainable cities*. London: Earthscan,

Oppslagsverk:

Kunnskapsforlaget. 2001. :*Engelsk blå ordbok. Engelsk/norsk Norsk/engelsk*. Oslo: Kunnskapsforlaget H. Aschehoug &Co (W. Nygaard) A/S og Gyldendal ASA

Internet:

Amnesty International: *Demand dignity*
www.demanddignity/amnesty.org
13.10.09

Antipolo City, hjemmeside
www.antipolocity.com
14.09.09

FN
www.fn.no
22.10.09

Gordon, David. 2005. *Indicators of poverty and hunger*. Internet: University of Bristol
www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf
01.11.09

UN-HABITAT
www.unhabitat.org
22.10.09

Unilever Philippines
www.unilever.com.ph/ourbrands/homecare/surf.asp
04.10.09

The World bank
web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/0,,contentMDK:20153855~menuPK:373757~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:336992,00.html
30.10.09

Vedlegg:

1. E-post fra FN-biblioteket

Vedlegg 1

Definisjon av fattigdom

Mandag 2. november 2009 15.09

Fra:

"Bibliotek" <bibliotek@fn.no>

Til:

dlihrot@yahoo.no

Hei,

Vi har prøvd finne en slags felles definisjon av fattigdom som FN har vedtatt. Det eneste vi kunne finne var en definisjon og en henvisning til et "statement" fra 1998. Vi forsøkte deretter å finne selve erklæringen, men har ikke lyktes med det, og det er litt dumt med bare en kilde (Da får vi ikke verifisert den) Men her er hvertfall teksten:

UN Definition of Poverty

“Fundamentally, poverty is a denial of choices and opportunities, a violation of human dignity. It means lack of basic capacity to participate effectively in society. It means not having enough to feed and cloth a family, not having a school or clinic to go to, not having the land on which to grow one's food or a job to earn one's living, not having access to credit. It means insecurity, powerlessness and exclusion of individuals, households and communities. It means susceptibility to violence, and it often implies living on marginal or fragile environments, without access to clean water or sanitation”

(UN Statement, June 1998 – signed by the heads of all UN agencies)

Kilde: http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf

Her er et dokument som sier at alle land skal utvikle sin egen definisjon av fattigdom

A. (d)(...)Each country should develop a precise definition and assessment of absolute poverty, preferably by 1996, the International Year for the Eradication of Poverty; 12/

Kilde: <http://www.visionoffice.com/socdev/wssdpa-2.htm>

Her kan du lese mer om hvordan Norge definerer fattigdom:

"I Norge definerer vi fattige som personer med en inntekt under halvparten av medianinntekten, og etter denne definisjonen levde 196 000 mennesker under fattigdomsgrensen på 101 000 i 2006. I mange utviklingsland vil imidlertid en fattig nordmann bli sett på som velstående. Verdensbankens definisjon av moderat fattigdom er å måtte leve for under to dollar, eller litt over ti kroner, dagen. Ekstrem fattigdom defineres som å overleve på under én amerikansk dollar dagen. Det vil si mellom fem og syv kroner."

<http://www.fn.no/Temaer/OEkonomisk-og-sosial-utvikling/Fattigdom/Fattigdom>

Sender også hvordan levekår er definert i Human Development Report (se vedlegg)

Håper at dette kunne være til hjelp...

Vennlig hilsen

Camilla Greve
Bibliotekar (Librarian)

Telefon 22868408
E-post camilla.greve@fn.no